

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
SECUNDAIR ONDERWIJS**

Bachelorproef

Jongeren en seks vandaag: hoe kan
het onderwijs hierop inspelen?

Voorwoord

Voor u ligt het eindwerk 'Jongeren en seks vandaag: hoe kan het onderwijs hierop inspelen?'. Deze bachelorproef is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding Professionele bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs aan Hogeschool PXL in Hasselt. Van november 2015 tot en met juni 2016 ben ik volop bezig geweest met het schrijven van mijn literatuurstudie, het meten van het zelfbeeld en de seksuele beleving van jongeren en jongvolwassenen aan de hand van enquêtes, het uitwerken van geschikte materialen met deze te testen en te verwerken tot een groot geheel.

Dit onderwerp sprak me erg aan, omdat de media alarmerende berichten instuurde over de invloed van de media op de huidige generatie leerlingen. Zo zouden jongeren steeds sneller seksueel actief worden, sneller geneigd zijn tot seksueel grensoverschrijdend gedrag en daarbij nog eens lijden aan een negatief zelfbeeld. Als toekomstig leraar staat het welbevinden van leerlingen centraal. Daarom besloot ik om hieraan mijn onderzoek te wijden. Samen met mijn promotor, Muriel Trio, heb ik de onderzoeksvraag voor deze bachelorproef opgesteld. Aan de hand van diverse onderzoeksmethodes, heb ik deze vraag kunnen beantwoorden. Gedurende dit proces stond mijn promotor altijd voor mij klaar.

Via deze weg wil ik mijn promotor dan ook graag bedanken voor haar deskundige begeleiding. Verder dank ik ook mijn respondenten en KTA1 Hasselt voor alle hulp om mijn onderzoek te laten slagen. Zonder deze personen was het mij nooit gelukt om dit eindwerk met volle trots af te leveren.

Tevens wil ik mijn vrienden en familie bedanken voor de steun die ik gedurende mijn traject heb gekregen. Dankzij hen heb ik telkens verse moed gekregen om dit project tot een goed einde te brengen.

Ik wens u veel plezier met het lezen van mijn bachelorproef.

Tinne Camelbeke

Hasselt, 13 juni 2016

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave.....	4
Inleiding.....	5
1 Verkennend onderzoek	6
1.1 Probleemoriëntering.....	6
1.2 Onderzoeksvragen.....	7
1.3 Onderzoeksplan	7
1.3.1 Schriftelijke bronnen.....	7
1.3.2 Digitale bronnen	8
1.3.3 Kranten	8
1.3.4 Externe organisaties.....	8
1.3.5 Methodiek	8
1.4 Literatuurstudie	8
1.5 Besluiten en adviezen met betrekking tot de probleemaanpak	19
2 Praktijkonderzoek.....	20
2.1 Praktijkonderzoeksvragen	20
2.2 Het zelfbeeld van leerlingen in het secundair onderwijs	20
2.3 De seksuele beleving van Limburgse jongvolwassenen	23
2.4 Adviezen voor de uitwerking van lessenspaketten	28
2.5 Bespreking praktijktest	29
Besluit	31
Literatuurlijst.....	32
Geraadpleegde werken	34
3 Bijlagen	36
3.1 Bijlage 1: leerkrachtenhandleiding ‘Ik ben goed!’	36
3.2 Bijlage 2: PowerPoint bij de bundel ‘Ik ben goed!’	36
3.3 Bijlage 3: leerkrachtenhandleiding ‘www.seksonline.NU’	36
3.4 Bijlage 4: PowerPoint bij de bundel ‘www.seksonline.NU’	36

Inleiding

In deze moderne tijd krijgen jongeren steeds eenvoudiger toegang tot allerlei informatie en media. Het gebruik van internet, smartphones en tablets zijn niet meer uit het huidige straatbeeld weg te denken. Ook de activiteit op sociale media is voor velen een vast onderdeel van de dagelijkse routine geworden. Deze eenvoudige internettoegang zorgt er bijgevolg ook voor dat jongeren steeds gemakkelijker in contact kunnen komen met pornografisch materiaal.

Op het eerste zicht lijkt hier niets mis mee, maar experts wijzen steeds meer op de gevaren hiervan en drukken leerkrachten op het hart dat er binnen het onderwijs ook nood is aan sensibilisering voor deze specifieke vorm van 'sexy media'. Anderzijds staan veel scholen niet open om hier met leerlingen over te praten, omdat pornografie nog steeds als een taboe wordt gezien.

De opgestelde onderzoeksvraag die hieruit volgt is: 'Jongeren en seks vandaag: hoe kan het onderwijs hierop inspelen?', aangezien de media volgens andere onderzoeken een rol speelt binnen in de seksuele ontwikkeling van adolescenten. Enerzijds ga ik na of er wel degelijk een invloed is en anderzijds hoe die zich uit op zowel het zelfbeeld als op de seksuele beleving van onze jongeren. Dit onderzoek kadert binnen het vak 'opvoedkunde', aangezien een goede opvoeding en een goed inzicht in leerlingen van het secundair onderwijs voor alle leerkrachten van groot belang is.

Aan de hand van een literatuurstudie geef ik een overzicht van de belangrijkste besluiten uit de reeds gevoerde onderzoeken. Deze besluiten vergelijk ik met de situatie van twee focusgroepen door middel van enquêtes. Op basis hiervan stel ik een methode op om op een efficiënte en motiverende manier aan de slag te gaan rond zelfbeeld en seksualiteit in de klas. Deze methode wordt gepresenteerd in de vorm van twee interactieve werkbundels. Ten slotte test ik de methode uit in de praktijk om na te gaan of leerlingen open staan voor deze manier van werken.

In mijn eindwerk zal u eerst een overzicht krijgen van de onderzoeksvragen met de bijbehorende deelvragen. Hierop volgt het literatuuronderzoek met de gemaakte besluiten. Nadien ziet u de resultaten van mijn eigen veldonderzoek. Hieruit volgen adviezen voor de uitwerking van het materiaal. Vervolgens krijgt u de besluiten van mijn praktijktest. Uiteindelijk volgt de literatuurlijst met de bijlagen. Het is ook in de bijlagen dat u mijn ontwikkeld materiaal kunt terug vinden.

Ik wens u veel leer- en leesplezier.

1 Verkennend onderzoek

1.1 Probleemoriëntering

'Porno hoort thuis in klaslokaal'

Seksuele voorlichting moet meer zijn dan een condoom over een komkommer rollen, vindt een vooraanstaande Deense seksuoloog. Hij vindt dat porno in klas moet getoond worden. Leerlingen moeten zo een onderscheid leren maken tussen porno en werkelijke seks.

Professor Christian Graugaard hield zijn pleidooi voor porno op school op de Deense openbare omroep. Volgens hem is de seksuele opvoeding op school saai en technisch. 'Waar je een condoom op een komkommer rolt.'

'Mijn voorstel is om pornografie met vijftien en zestienjarigen kritisch te bespreken als deel van een didactische strategie, met daartoe opgeleide leerkrachten', legt hij aan The Guardian uit.

Erica Frans

Beleidsmedewerker Sensoa

De professor wijst erop dat de grote meerderheid van de tieners op jonge leeftijd al porno heeft gezien. Uit een studie blijkt dat 99 procent van de jongens en 86 procent van de meisjes in Scandinavië al pornofilms heeft gezien op hun zestiende. Graugaard wil hen de vaardigheden aanleren om kritisch naar porno te kijken.

'Het is geen kwestie van porno bij jongeren te introduceren', zegt hij. 'We moeten hun vermogen versterken om een onderscheid te maken tussen het lichaam en seks uit het dagelijkse leven van een gemiddelde tiener. Ze zouden gewetensvolle en kritische consumenten moeten worden.'

De Denen zijn altijd al een pionier geweest op het vlak van pornografie. Denemarken was het eerste land dat het verbod op pornografie ophief. Dat was in 1967. In verschillende Deense scholen is porno al in het curriculum opgenomen.

Bron: de Standaard¹

Het voorstel van professor Graugaard veroorzaakte een storm in de media. Sommigen zijn voor pornografie in de klas, sommigen zijn volledig tegen dit onderwerp binnen de klasmuren en nog anderen vinden dat een goede sensibilisering noodzakelijk is, maar dat dit ook kan zonder expliciet beeldmateriaal in de klas te tonen. De vraag die dit onderzoek stelt is of het noodzakelijk is om pornografie naar de klas te halen. Betekent dit een meerwaarde voor onze huidige seksuele voorlichting? Het Deense onderwijsmodel heeft er reeds voor gekozen om deze specifieke mediavorm te integreren binnen de klasmuren, maar in België is dit idee nog niet aangeslagen. Organisaties zoals Sensoa moedigen het bespreken van pornografie aan, maar het tonen is zeker geen meerwaarde volgens hen. Dit onderzoek zal nagaan of het thema 'pornografie', dat steeds meer een rol in de seksualiteit van de tiener speelt, nuttig is om te introduceren in het Belgische onderwijsmodel en hoe dit het best

¹ Porno hoort thuis in het klaslokaal. (2015, 16 maart). *De Standaard*. Geraadpleegd op 18 maart, 2015, via http://www.standaard.be/cnt/dmf20150316_01582120

aangepakt kan worden. Verder tracht deze bachelorproef het thema meer open trekken door zich niet alleen te richten op pornografie, maar ook op seksuele media. Deze media wordt volgens dit onderzoek omschreven als 'sexy media'. Het is de noemer voor alle vormen van erotisch getint materiaal. Ook bijvoorbeeld sexy videoclipen vallen hieronder, omdat dit beelden zijn waar tieners dagelijks mee worden geconfronteerd. Deze beelden tonen voornamelijk personen die voldoen aan het schoonheidsideaal. Een goed zelfbeeld is namelijk ook een belangrijke factor inzake seksualiteit. Een onrealistisch schoonheidsideaal in combinatie met een onrealistische kijk op seks kan geen gezonde combinatie zijn. Ook hier kan het onderwijs haar steentje bijdragen.

1.2 Onderzoeksvragen

Om doelgericht te werken, is het belangrijk om eerst na te gaan of sexy media een invloed heeft op het lichaamsbeeld en op de seksuele beleving van tieners. Verder wordt er ook nagegaan welke organisaties hier reeds actief aan werken en waaruit hun aanpak bestaat. Vervolgens kijkt dit onderzoek naar de juridische kant van de zaak. Om tegemoet te komen aan een zo volledig mogelijk antwoord op de hoofdvraag, namelijk: *Jongeren en seks vandaag: hoe kan het onderwijs hier op inspelen?*, zijn er een aantal deelvragen opgesteld.

- Welke gevolgen heeft de blootstelling aan pornografie op het lichaamsbeeld van jongeren?
- Welke gevolgen heeft de blootstelling aan pornografie op de kijk van de seksualiteit van jongeren?
- Wat is de gemiddelde leeftijd wanneer jongeren voor het eerst in aanraking komen met pornografie?
- Is er een verband tussen de gemiddelde leeftijd wanneer jongeren blootgesteld worden aan pornografie en de invloed op de seksuele alsook lichamelijke beleving?
- In welke mate zijn ouders verantwoordelijk voor een vroegtijdige blootstelling aan pornografie?
- Is het juridisch correct dat jongeren onder de zestien jaar naar pornografie kijken?
- Hoe gaat het huidige onderwijs NU om met pornografie binnen de schoolmuren en hoe kan zij zich verbeteren?
- Welke organisaties bestaan er momenteel om jongeren seksueel te sensibiliseren en waaruit bestaat hun aanpak?

Deze onderzoeksvragen worden uitgebreid beantwoord onder het punt 'literatuuronderzoek'.

1.3 Onderzoeksplan

1.3.1 Schriftelijke bronnen

Geschreven bronnen van autoriteiten zijn een belangrijke bron van informatie voor het literatuuronderzoek. Hieronder vallen boeken, scripties en wetenschappelijke artikels. Voor deze bachelorproef werd er eerst gezocht naar bruikbaar materiaal in de plaatselijke bibliotheek, maar dit leverde slechts een beperkt resultaat op. Het merendeel van de gebruikte bronnen zijn afkomstig uit scriptiedatabanken. Universiteiten en hogescholen delen hun werk en dankzij deze openheid ontstaat de mogelijkheid om veel informatie op te doen.

1.3.2 Digitale bronnen

Ook het internet levert veel informatie over dit thema. Voornamelijk de websites van de externe organisaties zijn gebruiksvriendelijk en bieden inspiratie voor didactische materialen voor het praktijkonderzoek. Wel is het noodzakelijk om de betrouwbaarheid van de bron na te gaan. Niet alle bronnen zijn volledig correct of geschreven door een autoriteit. Mediawijsheid is een belangrijke vaardigheid die benut diende te worden om deze informatie te gebruiken.

1.3.3 Kranten

Aangezien het thema actueel is, is het interessant om de actualiteit te betrekken in dit onderzoek. De bachelorproef vertrekt uit een krantenartikel uit *'de Standaard'*.

1.3.4 Externe organisaties

Om dichterbij de realiteit te treden, wordt ook beroep gedaan op externe organisaties. Een uitstap naar *'Jong en van Zin'* was een grote meerwaarde voor deze bachelorproef. De medewerker heeft veel informatie aangeboden, verwezen naar goede bronnen en ideeën gegeven voor het praktisch gedeelte. Ook deze externe moedigt de aandacht voor pornografie binnen het onderwijs aan.

1.3.5 Methodiek

Omwille van de digitale aard van het onderzoek worden alle bronnen in Delicious opgeslagen. Dit vereenvoudigt revisie. Ook de app 'TaskMe' is een handige tool om tijdens het brainstormen ideeën te ordenen.

1.4 Literatuurstudie

Inleiding

Om na te gaan hoe het onderwijs het best in kan spelen op de huidige seksualiteit van jongeren, is het belangrijk om het onderwerp in haar context te benaderen. Jongeren leven nu eenmaal in een samenleving waar altijd en overal informatie beschikbaar is. Ook zijn zij dankzij de moderne technologie steeds verbonden met elkaar en met de media. Moderne middelen werken ook moderne problemen in de hand. Onderzoeken wijzen steeds vaker uit dat het lichaamsbeeld van de hedendaagse tiener slecht scoort, dat jongeren sneller actief met seksualiteit bezig zijn en dat seksueel grensoverschrijdend gedrag meer voorkomt. De media en meer specifiek de geseksualiseerde, worden als schuldige aangewezen. De vraag is of er in de eerste plaats wel een verband is en zo ja, hoe het onderwijs hier op kan inspelen. Scholing is namelijk het belangrijkste middel om jongeren klaar te stomen voor het volwassen leven en vervult een belangrijke rol in de ontwikkeling van de jongere. Ook de seksuele en de emotionele ontwikkeling vallen onder deze taakomschrijving. Het doorgeven van goede en relevante kennis wapent jongeren tegen de eventuele negatieve invloeden van de sexy media en geeft hen zo de kans om ten volle te ontplooiën tot gelukkige volwassenen met zelfvertrouwen en een bevredigend seksleven.

Invloed op het lichaamsbeeld

Om een goed inzicht te verkrijgen in de invloed van media op jongeren bespreekt dit onderzoek een aantal belangrijke werken.

Ten eerste wordt er onderzocht wat media doet met het lichaamsbeeld van jongeren. Aangezien media wordt gecategoriseerd onder verschillende types, is het belangrijk om een

---

juiste indeling te maken. Dit onderscheid wordt gemaakt door 'APA' (American Psychological Association). Zij onderscheidt **vier types** van sexy media.

Type 1 verwijst naar het waardeoordeel dat iemand verkrijgt door zijn of haar seksuele gedragingen. Een clichévoorbeeld hiervan is de rijke bankdirecteur die een secretaresse aanwerft omwille van haar boezemomvang in plaats van haar intellect.

Type 2 gaat een stap verder en beschrijft personen die alleen als seksueel aantrekkelijk worden beschouwd wanneer ze voldoen aan bepaalde criteria. Hieronder valt het schoonheidsideaal.

Type 3 van de seksualisering is het uitdragen van een 'onbedoelde' seksuele boodschap, zoals een artiest die optreedt in schaarse kledij.

Ten slotte is er nog type 4. Hieronder vallen personen die voorgesteld worden als lustobject. Meestal kiezen deze personen er ook bewust voor om zo geprofileerd te worden. Een bekend voorbeeld is Pamela Anderson.

Voornamelijk type 2 vormt een gevaar voor het lichaamsbeeld van adolescenten.

Tijdens de adolescentie worden jongeren zich steeds bewuster van zichzelf. Dit uit zich door het typerende egocentrisch gedrag in deze leeftijdsfase. Jongeren kijken naar hun veranderend lichaam en zoeken een manier om daar mee om te gaan. Een moeilijke opgave, aangezien adolescenten nog niet over de cognitieve vaardigheden beschikken om het eigen lichaam te relativiseren. Voor hen werkt het net averechts. Kleine beperkingen, zoals overtollig buikvet of een litteken, worden in hun hoofd uitvergroot. Daarbij komt nog kijken dat het denkbeeldige publiek een belangrijk kenmerk is van deze levensfase. Concreet focust de adolescent zich in die mate op zichzelf, dat hij of zij zich inbeeldt dat iedereen de tekortkoming viseert. Uit het onderzoek van Vandenbosch (2013) blijkt dat het seksualiserend mediagebruik de jongeren aanzet tot het ontwikkelen van een subjectief lichaamsbeeld. Dit gebeurt volgens een driestappenproces. In de eerste stap leren de jongeren over de schoonheidsidealën, die alom vertegenwoordigd zijn in de media. Deze schoonheidsidealën worden door de jongeren geïnternaliseerd. Dat wil zeggen dat zij deze idealen als eigen criteria interpreteren in plaats van de criteria die worden opgelegd door de buitenwereld. Jongeren gaan zichzelf dus meer en meer vergelijken met de knappe modellen van de televisie of uit de magazines. Hier wordt uit het oog verloren dat deze beelden gemanipuleerd worden en dus onrealistisch zijn. Door deze nuance niet te maken, ontstaan er vaak problemen in de tweede fase van het proces, waardoor de jongeren namelijk de eigen gecreëerde regels gaan toepassen op het eigen lichaam. Aangezien hun rolmodellen een aantrekkelijk uiterlijk vertonen, zullen jongeren in deze fase de focus voornamelijk op het uiterlijk vertoon leggen en minder op competenties, kennis of vaardigheden. Vandenbosch vulde haar onderzoek verder aan in 2016. Uit een enquête, die werd afgenomen bij 449 jongeren in het vierde en vijfde middelbaar, blijkt dat zeventig procent van de meisjes hun uiterlijk belangrijker vinden dan hun gezondheid.

Aan deze ongezonde gedachtegang zijn ook andere risico's verbonden. Bekende voorbeelden zijn de eetstoornissen bij meisjes (het ideaalbeeld schrijft voor dat vrouwen slank moeten zijn) of het obsessief trainen bij jongens om te beantwoorden aan het ideaalbeeld van de sixpack. De derde fase is de fase van de lichaamsbewaking. In dit stadium controleert de jongere op regelmatige basis of het lichaam nog aan het ideaalbeeld voldoet.

Het is geen probleem dat jongeren bewust worden van het eigen lichaam en aan zelfobjectivering doen, maar de mate van deze zelfobjectivering moet gezond blijven. Daarmee wordt bedoeld dat jongeren geen onrealistische doelstellingen stellen en dat het lichaamsbeeld genuanceerd blijft. Er is dus een verschil tussen een jongere met overgewicht die zijn/haar overtollige kilo's kwijt wilt en een jongere met een gezond gewicht, die zich

spiegelt aan anorectische modellen. Een bekend voorbeeld zijn de zogenaamde pro-anawebsites. Deze websites sporen meisjes aan om zo min mogelijk te eten en verheerlijken anorexia. Dit is niet zo verwonderlijk, aangezien 'het dun zijn' hoog staat op de criterialijst van de ideale vrouw. In het onderzoek van Duthoy (2014) kwam tot uiting dat tien van de veertien ondervraagde meisjes het ideaalbeeld als een streefdoel voor zichzelf beschouwen.

Een ander onderzoek is dat van Ahern (2010). Zij onderzocht de houding van jonge vrouwen ten opzichte van het ideale lichaamsbeeld voor de feminiene sekse. Uit dit onderzoek bleek dat alle ondervraagde groepen het ideale lichaam voor een vrouw als dun beschrijven. Ahern ondervond tevens dat jonge vrouwen met leeftijdsgenoten op regelmatige basis gesprekken voeren over dit beeld. Toch waren deze vrouwen zich ervan bewust dat het ideale lichaam niet strookte met de realiteit en de magerte gepromoot wordt door de massamedia.

De resultaten uit de onderzoeken van Duthoy en Ahern spreken elkaar dus tegen. Volgens Nichter (zoals geciteerd in Ahern, et al., 2010) discussiëren jonge vrouwen regelmatig met leeftijdsgenoten over hun lichaamsbeeld. De verklaring hiervoor is eenvoudig. Het zelfbeeld gaat niet hand in hand met (zelf)kennis. Zelfkennis berust voornamelijk op feiten, zoals haarkleur en kledingmaat. Dit is de objectieve kant van het ego. Het zelfbeeld gaat een stap verder en zet de objectieve feiten om naar een eigen interpretatie. Dit verklaart waarom iemand zichzelf lelijker vindt dan de persoon in kwestie is. Het zelfbeeld is dus subjectief. Waar de bevindingen van Ahern toepassing hebben op **zelfkennis**, situeren de bevindingen van Duthoy zich in het zelfbeeld.

Niet alleen jonge vrouwen hebben een mening over het ideale lichaam, maar ook jongeren spreken zich hier duidelijk over uit. 'Koppen' (2014) bevroeg 450 jongeren uit de derde graad van het secundair onderwijs over dit ideaalbeeld. Maar liefst tachtig procent van de meisjes en vijftig procent van de jongens gaven aan liever geen gemanipuleerde beelden in de media te zien, omdat zij zich hierdoor onzeker voelen. Vijfentwintig procent van de meisjes was tevens bereid om drie jaar van het leven af te staan om aan dit beeld te voldoen tegenover nul procent van de jongens. Dit onderzoek toont des te meer aan dat voornamelijk meisjes kwetsbaar zijn voor de invloed van de media. Een belangrijke kanttekening bij het onderzoek van 'Koppen' is dat de gemiddelde leeftijd van de ondervraagden zeventien jaar is. Op deze leeftijd zijn meisjes gemiddeld op het einde van hun puberteit. Mogelijk liggen de cijfers bij de jongere meisjes hoger, aangezien zij nog volop de adolescentie doormaken en bijgevolg het 'ik' nog ontdekken.

Met al het voorgaande in gedachten, kan er geconcludeerd worden dat jongeren zich bewust zijn van het onrealistische ideaalbeeld, maar dat zij toch de waarden op zichzelf toepassen. Dit is een proces dat onbewust plaatsvindt. Belangrijk voor de praktijk is dan ook dat er gehandeld moet worden in functie van het zelfbeeld. Dit kan het best door in dialoog te treden in een open sfeer om samen met de jongeren het ideaalbeeld te relativieren.

Invloed op de seksualiteit

Niet alleen wordt het lichaamsbeeld van jongeren beïnvloed door sexy media. Evenzeer de seksuele beleving en een gezonde ontwikkeling kunnen in gevaar worden gebracht.

Om de invloed op de seksuele beleving te verklaren, vertrekt dit onderzoek uit de **Sociale Leertheorie** van Bandura (1962). Deze theorie gaat ervan uit dat mensen gedrag aanleren door de handelingen en gedragingen uit hun omgeving te kopiëren. Dit kunnen zowel personen uit de directe omgeving (ouders, vrienden...), maar ook personen uit de indirecte omgeving (idolen, televisiepersonages...) zijn. Door het gedrag van deze peers te

observeren, nemen zij bepaalde normen en waarden over. Dit verklaart bijvoorbeeld ook waarom jongeren sneller zullen roken als een van de ouders dit tijdens de opvoeding doet of heeft gedaan. Wanneer we Bandura's theorie toepassen op de rol van de media, blijkt dat jongeren die veel tijd doorbrengen op het internet of voor de televisie, sneller over zullen gaan op seksueel gedrag. Hetgeen zij waarnemen in de media wordt overgenomen in het eigen denkproces en in hun gedrag. Het is een feit dat de media meer geseksualiseerd is dan vroeger. De erotische aard van reclameboodschappen is hier een goed voorbeeld van. "Sex sells" is een leuze uit de marketing en bedrijven spelen hier gretig op in om zoveel mogelijk klanten te lokken. Ook in televisieseries en films worden beelden steeds explicieter gebracht. Tienerkomedies zoals 'American Pie' tonen duidelijke naaktbeelden en geven de vrouw doorgaans weer als een lustobject. Dit soort films vertellen de meisjes dat zij mooi moeten zijn en de man zijn seksuele wensen moeten vervullen. Jongens leren op hun beurt dat zij met zoveel mogelijk meisjes het bed moeten delen, omdat dit in hun ogen stoer is en een teken van mannelijkheid. Evenzeer spelen populaire series op dit idee in, zoals het populaire 'Temptation Island' waarin koppels de ultieme relatietest ondergaan. De bedoeling van het spel is om elkaar gedurende tien dagen trouw te blijven, terwijl beiden op een exotisch eiland verblijven tussen gewillige vrijgezellen. Een ander voorbeeld is de serie 'Geordie Shore'. Deze serie gaat hierin een stap verder. Jonge Britten delen een huis en hun dagen bestaan uit drinken, uitgaan en het veroveren van zoveel mogelijk bedpartners. Op het eerste zicht is het niet verkeerd dat jongeren zich vermaken door dergelijke media, maar het gevaar schuilt er volgens Bandura's onderzoek wel in dat jongeren zich spiegelen aan de mentaliteit van deze moderne idolen en hierdoor bepaalde ideeën integreren in het eigen uitgangspatronen of latere relatiepatronen.

Wanneer het specifiek over pornografie gaat, stelt dit onderzoek vast dat pornografisch materiaal steeds toegankelijker is. Deze openheid kan leiden tot bepaalde problemen in de vorming van de seksuele moraal. De courante pornografie (hiermee wordt de gemiddelde man-vrouwinteractie bedoeld) toont slechts het louter fysieke aspect van de seksuele interactie. De emoties en de intimiteit tijdens de copulatie worden dus niet getoond. Verder tonen deze beelden enkel de positieve gevolgen van seks, maar wordt er geen aandacht besteed aan de negatieve, zoals gezondheidsrisico's en ongewenste zwangerschappen. In de porno-industrie worden condooms vermeden om de kwaliteit van het beeld niet te ondermijnen. Wel worden acteurs regelmatig getest op eventuele seksueel overdraagbare aandoeningen, maar ook dit wordt niet getoond in het beeldmateriaal.

Bandura legde met zijn theorie een stevige basis, maar de belangrijkste kritiek op zijn bevindingen is de rol van de adolescent in zijn verhaal. Het is namelijk zo dat de tiener passief wordt geprofileerd en niet in staat wordt geacht om zelf keuzes te maken. Dit klopt niet. Er zijn genoeg tieners die geen behoefte hebben aan pornografisch materiaal of het zelfs op een vroeg punt al veroordelen. Dit heeft te maken met de **cognitieve en morele ontwikkeling**. In de adolescentie worden de normen en waarden zoals aangeleerd van de ouders, in vraag gesteld. Deze kritische ingesteldheid leidt evenzeer tot het rebelse gedrag dat de adolescent zo kenmerkt. Hierdoor zal een adolescent met een normale ontwikkeling niet zomaar alles aannemen en toch een vorm van kritische autonomie behouden.

Omwille van deze kritische noot werd besloten dat de theorie nood had aan uitbreiding en dus ook aan een nieuwe studie. Deze werd gevoerd door Marino, Collins, Kanouse en Berry (2005). Deze studie gaat ervan uit dat er een verband is tussen de blootstelling aan seksualiteit in de media en de versnelling van geslachtsgemeenschap. Dit wordt beschreven volgens het proces van de Sociale Leertheorie, maar in hun theorie van **Uses en Gratifications** wordt de adolescent nu wel als **actief** geprofileerd. Het is de adolescent zelf die doelbewust op zoek gaat naar een middel om zijn behoeften te bevredigen. Hij doet dit

---

bijvoorbeeld door het internet af te struinen naar pornografie die hem bevalt en de handelingen eventueel te integreren in het eigen seksleven. De conclusie van het onderzoek luidt verontrustend. Volgens hen krijgen adolescenten een vertekende perceptie van seksualiteit, omwille van het agressieve karakter van bepaalde porno en het gebrek aan intimiteit in de verhaallijnen.

Om de ernst van de huidige situatie in te schatten, grijpt dit verslag terug naar het **Media Practice Model**. Dit model werd opgesteld door Steele en Brown (1995) en tracht te begrijpen waarom bepaalde mediabronnen de voorkeur krijgen en waarom. Het belangrijkste verschil tussen deze theorie en de andere theorieën is dat er hier uit gegaan wordt van een **wederzijdse invloed**. Dit betekent dat de media een invloed hebben op de jongeren, maar dat deze invloed ook in omgekeerde richting werkt.

Vanuit deze theorie ontdekten Brown, Steele en Walsh-Childers (2002) dat de persoonlijkheid en het zelfbeeld van de tiener een grote invloed hebben op de voorkeur voor bepaalde media en op welke manier de verworven informatie wordt geïntegreerd in het dagelijks leven. Dit betekent dat het zelfbeeld en de persoonlijkheid van de tiener zorgen voor verschillende manieren in de omgang met pornografie en verklaart dan ook de verschillen tussen de visies en beleving van dit materiaal. Ook speelt opvoeding een belangrijke rol in dit model. Het is namelijk zo dat jongeren een voorbeeld nemen aan de waarden en normen binnen het gezin en dat de brede context een belangrijke invloed heeft op de ontwikkeling van het zelfbeeld. Deze laatste bevinding sluit wederom aan bij Bandura.

Een meer specifiek onderzoek naar de directe invloed van pornografie is dat van Tanenbaum (2005). Hij onderzocht in zijn studie specifiek de invloed van het kijken naar seksuele inhouden op het seksuele gedrag van jongeren. Hieruit blijkt dat adolescenten die uitzonderlijk veel naar dit soort beelden keken één tot drie jaar voorliepen in de seksuele ontwikkeling dan de leeftijdsgenoten die in beperkte mate tot niet keken. Chandra (2008) vulde deze bevindingen aan in haar studie. Zij kwam tot het besluit dat de groep die veel met seksueel getinte media in contact kwam, tot twee keer meer kans had op een ongewenste zwangerschap.

Een dagelijkse blootstelling aan dit soort materiaal beïnvloedt dus het algemeen beeld van de seksualiteit van jongeren en creëert de illusie dat de courante seksuele handelingen in pornografie toepasbaar zijn in alledaagse situaties. De gewenning aan deze beelden en het toepassen op het dagelijks leven wordt bijgevolg **media cultivatie** genoemd. Ook de studie van Martino (2005) bevestigt dit principe en toont aan dat een regelmatige blootstelling aan geslachtsgemeenschap het proces in de praktijk versnelt. Hij vertrekt evenzeer uit de theorie van Bandura. Een andere studie die hierbij aansluit is de studie van Vandenbosch (2016), die reeds in het hoofdstuk van zelfbeeld werd besproken. Zij stelde tevens vast dat jongens die regelmatig porno kijken, seks voornamelijk prestatiegericht zien. Jongens hechten bijvoorbeeld meer belang aan het kennen van verschillende standjes dan aan intimiteit in een relatie. Ook stelde zij vast dat deze groep jongens minder presteren in school. Het verband tussen de schoolse prestaties en de invloed van pornografie wordt momenteel verder onderzocht.

Er is dus degelijk een verband tussen pornografie en het seksuele gedrag van jongeren. Dit is te wijten aan het kopieergedrag dat in de menselijke aard huist. Wanneer jongeren veelvuldig naar sexy media kijken, zullen zij bijgevolg sneller de handelingen overnemen om hiermee zelf te experimenteren. Dergelijke handelingen zijn daarom niet negatief, maar jongeren dienen wel rekening te houden met hun eigen grenzen. Anticonceptie, een veilig klimaat en een goed gevoel voor beide partners zijn voorwaarden voor een gezonde en aangename sfeer om de eigen seksualiteit te laten floreren.

Verband tussen de leeftijd van de jongeren en de invloed

Zoals reeds vermeld kunnen de hedendaagse jongeren door moderne technologie eenvoudig seksueel expliciet materiaal opzoeken. De vraag is of er verbanden bestaan tussen de leeftijd en de invloed enerzijds, maar ook de mate van beschikbaarheid en het actief opzoeken van sexy media anderzijds.

Maree, Crabbe en Crolett (2010) verrichtten reeds een literatuurstudie naar de gemiddelde leeftijd waarop jongeren voor het eerst naar pornografie kijken. Zij stelden vast dat dit gemiddeld rond de leeftijd van elf jaar is. Om aan dit cijfer te komen, interviewden zij 140 leerlingen, een aantal docenten en enkele medewerkers uit de porno-industrie. Niet alleen werd de gemiddelde leeftijd onderzocht, maar ook naar de motieven van de jongeren werd gevraagd. Volgens hun onderzoek ligt de grootste oorzaak van deze jonge leeftijd bij het onderwijs, omdat de huidige seksuele voorlichting aspecten zoals intimiteit en het plezier van seksuele handelingen uitsluiten. Jongeren vervangen met andere woorden zelf de seksuele voorlichting in het onderwijs door voorlichting van de media.

Crabbe en Crolett laten verder weten dat veel seksuele voorlichting op scholen is gebaseerd op het 'doe het niet-model'. "Discussies over seks en intimiteit worden vaak vermeden. Terwijl jonge mensen juist hongerig zijn naar meer expliciete informatie. Ze zijn nieuwsgierig en worden door hun hormonen gedreven"².

Ook de eenvoudige toegang tot dit soort materiaal, werkt dit proces meer en meer in de hand. Veel jongeren beschikken over een smartphone, een pc op de kamer of een tablet. Slechts met enkele muisklikken kunnen zij op het internet miljoenen specifieke websites bezoeken.

De onderzoekers toonden evenzeer aan dat veel jongeren ervan uitgaan dat de seksuele handelingen in pornografische films **normaal zijn in relaties**. Doordat het **onderwijs** niet inspeelt op de behoeften van de jongeren én pornografie de andere aspecten van seksualiteit niet uitdraagt (zoals intimiteit en wederzijds respect), krijgen jongeren een vertekend beeld van geslachtsgemeenschap binnen de romantische relatie.

Ook het SEF (Sex Education Forum) bevestigt deze bevindingen. Zij publiceerden reeds een leidraad met richtlijnen over de leeftijd waarop jongeren gesensibiliseerd dienen te worden over pornografie. Zo stellen zij dat sensibilisatie het best start op de leeftijd van elf jaar om leerlingen bewust te maken van de gevaren van sexting. Leerlingen van veertien jaar zouden intensief in dialoog moeten kunnen treden over het onrealistische beeld dat pornografie schept en de vijftienjarigen hebben baat bij lessen over het onrealistische lichaamsbeeld dat in de media wordt getoond.

Experts leggen er wel de nadruk op **dat porno niet per definitie slecht is**, maar dat jongeren er zich van bewust horen te zijn dat porno **niet realistisch** is. Op die manier kunnen jongeren zowel genieten van seks als van pornografie.

Het Nederlands programma 'Eenvandaag' deed evenzeer een grootschalige bevraging rond pornografie en jongeren. Ongeveer zestig procent van de jongeren staat open voor alternatieve porno (puberporno), die meer de nadruk legt op het emotionele aspect. Ook brengt het onderzoek algemene cijfers naar voren, maar deze zijn niet zo drastisch als de

---

² *Eroticising inequality* (2010). [Forumpost]. Geraadpleegd op 2 mei, 2016, via <http://www.awe.asn.au/drupal/sites/default/files/Crabbe%20Corlett%20Eroticising%20Inequality.pdf>

voorgaande. Ongeveer een kwart van de jongeren kwam voor de eerste keer in contact met porno onder de leeftijd van twaalf jaar. Opvallend is dat 46 procent van de jongeren de eerste keer niet bewust op zoek was naar porno, maar hier **per toeval** mee werd geconfronteerd. De meerderheid van de jongeren, die al een seksuele ervaring achter de rug hebben, geven aan dat zij tijdens hun eerste seksuele ervaring niet beseften dat seks en porno verschilden, maar na een tijd dit besef wel kregen. Vooral gesprekken met **vrienden** zijn hier de belangrijkste bron van sensibilisering. Verdere cijfers die dit onderzoek bloot legt, slaan op het kijkgedrag van jongeren. Van de ondervraagde jongens kijkt 69 procent dagelijks tot wekelijks actief naar porno. Van de ondervraagde meisjes is dit slechts dertien procent. Het grote verschil tussen deze twee seksen berust voornamelijk op een biologisch aspect: mannen zijn visueel ingesteld en zullen sneller visuele prikkels opzoeken om opgewonden te raken. Vaak is dit met het doel tot masturbatie. Meisjes aan de andere kant hebben vooral behoefte aan intimiteit en romantiek, hetgeen niet vaak in banale porno getoond wordt.

Blijkbaar vindt de confrontatie met pornografie op een steeds jongere leeftijd plaats. Deze vaststelling leidt vaak tot angstaanjagende persberichten, zoals deze:

"Jongens die naar porno kijken misbruiken vaker meisjes"

Jongens die blootgesteld worden aan porno hebben vaker losse seksuele contacten en gaan minder succesvolle relaties aan op latere leeftijd. Ook blijkt uit onderzoek in twaalf landen dat deze jongeren minder problemen hebben met het seksueel misbruik van meisjes.

Onrealistisch beeld

Onderzoeker Michael Flood: "Het bewijs groeit wereldwijd dat pornografie negatieve effecten heeft op personen en gemeenschappen. We wisten al langer dat dit je seksuele kennis bepaalt. Sommigen denken dat dit goed is, maar pornografie is geen seksuele opvoeding omdat het een onrealistisch beeld schept en geen intimiteit, band, liefde of romantiek weergeeft. Porno is ook vaak vijandig tegenover vrouwen. Dit onderzoek betekent niet dat elke jongere die al porno zag iemand zal verkrachten, maar het verhoogt wel de kans."

Steeds jonger

Brits onderzoek toonde aan dat 60 procent van de jongens jonger dan 16 jaar blootgesteld werd aan pornografie, hetzij per ongeluk, hetzij bewust. De gemiddelde leeftijd waarop iemand voor het eerst porno ziet daalde van 15 tot 11 in minder dan tien jaar. De gemiddelde hoeveelheid dat ze naar porno kijken was 90 minuten per week.

Paniek

De Britse psychotherapeut Thaddeus Birchard: "Dit onderzoek is een onderdeel van morele paniek. Kinderen krijgen thuis geen seksuele opvoeding. Expliciete seks op internet kan hen net helpen. Internetporno is een onderdeel van een seksverslaving, maar het is geen oorzaak. De relatie tussen kind en ouder is hierbij van groter belang. Seksuele delinquenten kregen bijna altijd te weinig aandacht van hun moeder." Psychologe Petra Boynton: "Kinderen kijken niet per se naar porno uit een seksuele drang. Ze doen dit omdat ze zich vervelen en ze niet gecontroleerd worden door hun ouders. Vaak kijken ze naar extreme vormen van porno om te kunnen opscheppen, ze lachen er eerder mee en zeggen dan hoe vies het is."

Bron: Het Laatste Nieuws³

³ Jongens die naar porno kijken, misbruiken vaker meisjes, (2010, 3 februari). *Het Laatste Nieuws*. Geraadpleegd op 14 maart, 2016, via

---

De vraag is of er wel een reden is tot zoveel paniek. Het eerste punt dat wel klopt, zijn de resultaten over de gemiddelden dat jongeren actief naar pornografie kijken. Ook de gemiddelde leeftijd van elf jaar komt hier in terug. Dit betekent dat de gemiddelden in verschillende landen vergelijkbaar zijn. Toch brengt het Britse onderzoek ook een aantal andere redenen naar voren waarom jongeren porno kijken. Alle onderzoeken tonen aan dat het opwindende aspect belangrijk is. Porno, die louter dient tot opwinding, is eerder courant. De porno die door Boyton wordt omschreven als extreem, is bijgevolg minder onschuldig op het vlak van beelden en handelingen. Volgens haar ligt de verantwoordelijkheid bij de ouders, die te weinig controle uitoefenen op het internetgedrag van de jongeren. Vanuit de sociale leertheorie kan deze vorm van porno omschreven worden als gevaarlijk. De invloed van pornografie hangt dus ook samen met het genre.

Toch gaan theorie en praktijk niet altijd hand in hand. Dit bevestigt psychologe Marine Delfos. (2006)

Volgens haar is er een verband tussen de attitude ten aanzien van seksuele beelden en de leeftijd, maar is de situatie niet zo problematisch zoals gesteld in het voorgaande artikel. Verder dient er ook rekening gehouden te worden met de relatie tussen de attitude en de leeftijd.

Tot de leeftijd van zeven jaar roept porno voornamelijk negatieve gevoelens op ten aanzien van seksualiteit. Jonge kinderen beseffen nog niet wat seksualiteit inhoudt en zullen objectief naar de beelden kijken. Deze beelden kunnen erg **agressief** op het kind overkomen. Kleine kinderen zullen bijgevolg seks associëren met brutaliteit en hierdoor afschuw voelen. Zoals reeds vermeld komen veel jongeren en dus ook kinderen ongevraagd in contact met pornografie. Pornografie op een leeftijd waarbij het kind nog niet klaar is voor dergelijk materiaal, berokkent schade. Door de negatieve gevoelens wordt de seksuele ontwikkeling versneld en kunnen hormonen sneller vrijkomen. Dit kan dus tevens een verklaring zijn voor het feit dat jongeren vroeger aan seks beginnen dan tien jaar geleden. Tot elf jaar ligt de seksuele ontwikkeling van een kind vrij stil. Dit is te wijten aan de zogenaamde **latentiefase**, de fase waarin het kind voornamelijk kennis op wilt doen over het eigen lichaam en over seksualiteit. Door de gebrekkige voorlichting die het huidige onderwijs hanteert, reiken kinderen zoals reeds vermeld sneller naar het internet. De jongeren bevredigen dan op die manier hun kennis, maar zijn nog steeds niet rijp voor dergelijke beelden en opnieuw treden associaties zoals walging en afkeer op. Delfos merkt evenzeer op dat zij steeds meer jongeren in haar praktijk ontvangt, die seks vies noemen. Volgens haar is dit een verontrustende tendens, omdat seksualiteit net prettig is.

Pas vanaf de **prepuberteit** zijn jongeren in staat om pornografie seksueel opwindend te vinden. Wanneer de hormonen in werking treden, reageren jongeren fysiologisch positief op het materiaal en kunnen zij op hun eigen tempo de eigen seksualiteit ontdekken. Hier spreekt Delfos van een normale en gezonde ontwikkeling. Ook geeft zij aan dat jongeren onbewust leren wat zij zien en het expliciete materiaal als normaal ervaren. Hierbij maakt zij de kanttekening dat dit geen probleem is, maar dat agressieve en extreme porno wél negatieve gevolgen kunnen creëren en het kind aan kan zetten tot negatief seksueel gedrag en seksueel overschrijdend gedrag. De belangrijkste oorzaak is het negatieve vrouwbeeld met de vrouw als lustobject dat zij onbewust hebben geïnternaliseerd. Het besluit luidt dan ook dat de paniek over pornografie overroepen is.

<http://www.hln.be/hln/nl/38/Familie/article/detail/1062763/2010/02/03/Jongens-die-naar-porno-kijken-misbruiken-vaker-meisjes.dhtml>

De seksuele ontwikkeling van jongeren komt niet in gedrang, mits er aan een paar voorwaarden wordt voldaan. Ten eerste dient de jongere mentaal rijp genoeg te zijn. Deze ontwikkeling verloopt voor ieder kind op een ander tempo en hierdoor kan er geen specifieke leeftijd geïndiceerd worden. Ontwikkeling is nu eenmaal een individueel gegeven. De tweede voorwaarde is de aard van de pornografie. Courante porno is onschadelijk en kan zelfs leuk zijn, maar extreme vormen leiden tot een vertekend seksueel en maatschappelijk beeld.

Legaliteit van pornografie ten opzichte van minderjarigen

Enerzijds lijkt het dus normaal dat adolescenten steeds vroeger naar pornografie kijken, maar anderzijds zijn er ook wetten in verband met seksualiteit en minderjarigen. Opvallend is dat er strafwettelijk **geen rekening** gehouden wordt met de leeftijd van de betrokken jongere inzake pornografisch materiaal. Wel wordt er een onderscheid gemaakt tussen de zogenaamde **middelijke** en **onmiddellijke zedenschennis**. Middelijke zedenschennis treedt op wanneer de confrontatie met het 'naakt' gebeurt door een middel. Dit begrip is ruim en hieronder vallen afbeeldingen en video's. Bij onmiddellijke zedenschennis, wordt geen gebruik gemaakt van een middel. Het meest voorkomende is dat de zedenschennis gebeurt via het eigen lichaam, zoals een stripact. De betekenis van zedenschennis blijft vaag. Het wetboek omschrijft dit als 'wat inhoudelijk van aard is om een seksueel schandaal te verwekken' (Jong en van Zin, datum onbekend). De beoordeling hiervan wordt gebaseerd op het zogenaamde collectieve bewustzijn, waarmee wordt bedoeld dat alle betrokken partijen in staat zijn om toestemming te geven voor de gepleegde acties. Voor deze wet wordt er evenmin een minimumleeftijd gesteld. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat dan gaat over het kijken naar pornografie. Seksuele handelingen mogen wettelijk pas verricht worden vanaf de leeftijd van 14 jaar en op voorwaarde dat de partner maximaal vijf jaar ouder is. Pas vanaf 18 jaar is het wettelijk om te participeren in pornografisch materiaal. Het verspreiden van erotisch materiaal van minderjarigen is wel strafbaar. Omwille van deze reden zijn pornografische websites dan ook niet verplicht om een ID-controle uit te voeren van hun bezoekers. Toch vragen deze websites naar de leeftijd van de bezoekers. Dit heeft te maken met een andere wet. De wet schrijft voor dat het verboden is om ongewild pornografisch materiaal te tonen aan minderjarigen. Wanneer de jongere dit zelf wilt, wordt de wet niet overtreden. Hierdoor zijn deze websites dus strafrechtelijk in orde.

Wetmatig zijn de (meeste) verspreiders van pornografie volledig in orde en kan de verantwoordelijkheid niet bij hen worden neergelegd.

Verantwoordelijkheid van de ouders

Het merendeel van de reeds onderzochte bronnen leggen deze verantwoordelijkheid bij zowel de ouders als bij het onderwijs. Het verband tussen de ouderlijke invloed en de seksuele attitudes van jongeren werd reeds onderzocht door seksuoloog Tiffany Gribbe (2014). Zij stelde vast dat ouders een zeer beperkte invloed hebben op de blootstelling aan pornografie. Jongeren zullen, wanneer zij willen, aan het materiaal geraken. Dit is ook logisch, aangezien het erotische materiaal steeds eenvoudiger te vinden is. Anderzijds kunnen ouders jonge kinderen, die ongevraagd in aanraking komen met pornografie, tot op bepaalde hoogte beschermen. Computers, tablets en smartphones beschikken over een **filter** die eenvoudig ingeschakeld kan worden en seksueel expliciet materiaal tegenhoudt. De app '*Parent control*' is hiervan een voorbeeld. Door dit in te schakelen, kunnen kleine kinderen naar hartenlust spelen zonder gevaar te lopen voor onbedoelde beelden. Wanneer een kind toch onbedoeld te maken krijgt met pornografisch materiaal, kan de reactie van de ouders de negatieve gevoelens neutraliseren en op die manier de emotionele schade beperken. Delfos geeft aan dat ouders een dialoog met het kind niet mogen uitsluiten. Ouders tonen best begrip voor de afschuw van het kind, maar geven tevens aan dat op

---

latere leeftijd seks net prettig is en volwassenen dit doen omdat zij van elkaar houden. Zo leert het kind al vroeg dat copulatie niet slecht is.

Wat betreft de seksuele ontwikkeling van oudere kinderen kunnen ouders de exploratie van jongeren niet voorkomen maar ze kunnen wel een vangnet creëren. Gribbe toont in haar onderzoek aan dat twee factoren belangrijk zijn, namelijk de **controle** die zij wensen uit te oefenen en het **klimaat**.

De mate van controle heeft een invloed op het seksueel gedrag van pubers. Pubers zijn van nature opstandig en scheppen er plezier in om de grenzen zo ruim mogelijk af te tasten. Dit is volkomen gezond en ouders dienen de jongere deze grenzen te laten exploreren, maar zij zijn er wel verantwoordelijk voor dat dit in een veilig klimaat gebeurt met een goede afbakening. Zowel een te open als een te nauwe ontwikkelingsruimte belemmeren de ontwikkeling van de puber, wat kan leiden tot problematisch gedrag. Met andere woorden is een goede balans tussen controle en vrijheid essentieel. Deze balans moet er ook zijn als het gaat over de controle ten opzichte van het seksuele gedrag. Het is dus het beste dat ouders het kind de toestemming geven om naar pornografie te kijken en hen te laten experimenteren op seksueel vlak, maar ook hier zijn redelijke grenzen in de vorm van afspraken belangrijk. Zo kunnen ouders bijvoorbeeld de privacy van de puberende zoon respecteren door deze met de laptop alleen op de kamer te laten, maar moet hij deze om 22u00 inleveren om buitensporig internetgebruik tegen te gaan. Ouders die de seksuele ontwikkeling van de puber niet respecteren, creëren rebellie. De cijfers liegen er niet om: 29 procent van de tieners in een streng gezin startten sneller met seksuele handelingen dan negentien procent van de jongeren in een lossere gezin. De andere factor, die het seksuele gedrag beïnvloedt, is het klimaat. Jongeren in een liefdevol gezin zullen veel sneller met hun ouders in dialoog durven treden en vragen durven stellen. Wanneer het gaat over anticonceptie en het verschil tussen porno en realiteit is dit een belangrijk gegeven. De sensibilisering en de seksuele opvoeding gebeurt hier dan door de ouders, waardoor de jongere sneller bewust wordt van seksualiteit in een relatie en hoe dit verschilt met pornografie. Deze jongeren worden hierdoor weerbaarder en meer zelfzeker in vergelijking met de jongeren die in een koud gezin opgroeien en deze voorlichting niet krijgen. Zij zijn vatbaarder voor de internalisering van de waarden die de sexy media uitdragen. Dit zowel op vlak van het zelfbeeld als op vlak van de eigen seksuele ontwikkeling.

Verantwoordelijkheid van het onderwijs

De andere verantwoordelijke is volgens de onderzoekers het onderwijs. Zoals reeds in het onderzoek naar voren komt, is het huidige schoolmodel gemiddeld gezien nog te weinig bezig met de sensibilisering omtrent pornografie en sexy media. Het is net de ouderwetse benadering die jongeren aanzet om op jonge leeftijd reeds pornografisch materiaal te bekijken. Jongeren hebben nood aan een goede voorlichting en aan iemand om met al hun vragen naartoe te kunnen. Zeker pubers die thuis niet of moeilijk met ouders kunnen communiceren, zijn gebaat met degelijke lessen. Het huidige onderwijs gaat uit van een doe-het-niet model en legt voornamelijk de nadruk op de gevaren van seksualiteit, zoals ongewenste zwangerschappen en seksueel onverdraaglijke aandoeningen. Uiteraard is het belangrijk dat jongeren leren om zichzelf te beschermen en veilig te vrijen, maar er moet ook voldoende ruimte zijn om de leuke kanten van seksualiteit in de kijker te zetten. Onderwerpen zoals intimiteit en relaties helpen jongeren een realistisch beeld van seks te vormen en op die manier het beeld dat in porno geschept wordt te nuanceren. In dialoog treden over dergelijke onderwerpen is niet evident en het is dan ook begrijpelijk dat niet iedere leerkracht zich hier goed bij voelt. Scholen kunnen dan ook altijd beroep doen op externe organisaties om lessen over deze thematiek te verzorgen, maar het is een grotere meerwaarde om leerkrachten hierin te trainen. Voorlichting en openheid vereisen een

---

vertrouwelijke sfeer. Leerlingen vertrouwen over het algemeen de vaste leraar meer dan externe medewerkers en ook vragen of problemen achteraf kunnen zelfs in private sfeer nog besproken worden. De leraar geeft door de lessen toestemming om ook over private problemen te spreken als de leerling dit nodig acht.

Om dit te laten slagen, moet het bewustzijn van leerkrachten over de seksualiteit in de adolescentie worden aangescherpt. Jongeren zijn nu eenmaal erg seksuele wezens en het is dan ook interessant om de leerlingen beter te begrijpen om bepaalde acties en problemen in perspectief te plaatsen.

Externe organisaties

Als de leraar dit toch liever niet doet of niet zelf materialen uit te werken, kan hij of zij zich wenden tot externen. Om een goede selectie van organisaties te waarborgen, beschrijft dit onderzoek de belangrijkste in Vlaanderen die werken rond seksualiteit bij jongeren. Deze zijn: het JAC, Sensoa en Jong & van Zin.

JAC

Het JAC is een belangrijk onderdeel van het CAW en richt zich tot jongeren van twaalf tot 25 jaar. Het takenpakket is erg divers en gaat van het bieden van een luisterend oor tot het verlenen van crisisopvang. Het voornaamste doel is wel het verlenen van advies. Jongeren kunnen tijdens de openingsuren binnen wandelen voor een goed gesprek, maar bellen of chatten behoren verder tot de mogelijkheden. Deze organisatie kan worden ingeschakeld voor vormingen in secundaire scholen en de werkrachten behandelen verschillende thema's. Ook seksualiteit is een belangrijk thema waar het JAC zich mee bezig houdt. Het JAC heeft nog geen materiaal rond pornografie ontwikkeld, maar wel al een aantal spelen uitgewerkt rond anticonceptie. De aanpak van het JAC is voornamelijk speels, interactief en met veel ruimte voor dialoog. De werkvormen zijn tevens flexibel, waardoor de begeleider op de minuut kan inspelen op de wensen van de jongeren.

Sensoa

Sensoa is de grootste organisatie die zich momenteel bezig houdt rond jongeren en seksualiteit. Zij verrichten onderzoek, bieden een hoop informatie over seksualiteit en zijn een autoriteit op het vlak van seksuele voorlichting in het onderwijs. Zij werken kant en klare materialen uit, die leraren eenvoudig kunnen aankopen om te gebruiken in de lessen. Evenzeer ouders kunnen hier nuttige informatie vinden om in dialoog te treden met hun kinderen omtrent seksuele voorlichting. De aanpak van Sensoa is vergelijkbaar met de aanpak van het JAC. Zij hameren op een goede begeleidershouding, een veilig klimaat en ruimte voor dialoog.

Jong & van Zin

Jong & van Zin is een organisatie die zich bezig houdt met alles wat jongeren aanbelangt. Seksuele en relationele vorming behoren tot hun thema's. Deze organisatie werkt leuk en educatief materiaal uit om aan de slag te gaan in de klas. Bovendien kunnen leerkrachten hier producten kopen om zelf de vormingen geven aan hun leerlingen. Hun aanpak situeert zich op dezelfde lijn als die van Sensoa en het JAC: een goede begeleidershouding, een veilig klimaat en ruimte voor de leerlingen. Het leuke aan het materiaal van Jong en van Zin is dat dit altijd erg flexibel is, zodat zowel leerling als leerkracht een ruime keuze heeft op het vlak van invulling van de les.

Conclusie literatuuronderzoek

Pornografie en sexy media hebben wel degelijk een invloed op de seksuele en persoonlijke ontwikkeling van adolescenten. Pornografie en erotisch materiaal zijn niet per definitie slecht, maar dienen wel juist geïnterpreteerd te worden.

Daarom is het belangrijk dat jongeren de juiste vaardigheden aanleren om met deze specifieke en veelvoorkomende media om te gaan in de vorm van competenties. Dit wil zeggen dat de lessen zo opgebouwd worden dat zowel kennis, vaardigheden en attitudes aan bod komen. Zo leren jongeren zichzelf te respecteren, hun verlangens te uiten en hun grenzen aan te geven. Deze competenties zijn op lange termijn van enorm belang voor een bevredigend en gezond seksleven. Het is dus de taak van opvoeders en het onderwijs om deze thema's aan te brengen. Op die manier wordt de negatieve ervaring omgebogen naar een leuk en spannend tijdverdrijf waar de jongere, indien hij of zij dit wenst, van kan genieten.

1.5 Besluiten en adviezen met betrekking tot de probleemaanpak

De conclusie van het vooronderzoek luidt dat er degelijk nood is aan een goede sensibilisering en dat pornografie én sexy media in het algemeen een grote meerwaarde zijn om als thema's in het onderwijs te integreren. Jongeren kijken vroeg naar porno, omdat zij behoefte hebben aan informatie. Hier is niets verkeerd mee, maar er zijn wel volwassenen nodig om het onderscheid tussen de beelden en de realiteit te duiden. Op die manier draagt het onderwijs bij tot zelfzekere en weerbare jongeren, die op een veilige manier op eigen tempo hun seksualiteit kunnen ontdekken.

Toch is het voor leerkrachten niet vanzelfsprekend om deze onderwerpen in de klaspraktijk aan te brengen. Leerkrachten kunnen diverse materialen ontlenen of aankopen, maar regelmatig is er weinig ruimte voor de leraar zelf voorzien. Daarom werkt dit eindwerk materialen uit voor leerkrachten waar de nadruk ligt op keuzevrijheid, flexibiliteit en ruimte voor eigen inbreng. Verder dienen de materialen te steunen op een aantal pijlers om jongeren te motiveren. Deze zijn gebaseerd op de vakdidactische principes. De drie belangrijkste zijn:

- openheid: jongeren moeten de kans krijgen om hun eigen mening en ervaringen te kunnen delen. Dit gebeurt in een respectvol klimaat zonder vooroordelen;
- interactie: om ervaringen en meningen te delen is er voldoende ruimte voor interactie nodig. De leerlingen kunnen klassikaal, maar ook in kleine groepen in dialoog met elkaar treden;
- activiteit: leerlingen leren het beste door zelf actief aan de slag te gaan. Noch zelfbeeldtrainingen noch seksuele voorlichting lenen zich voor een frontale lesaanpak. Een ruim scala aan motiverende en actieve werkvormen verhogen de concentratie, participatie en motivatie.

Om dergelijke lessen te laten slagen is het aangewezen om de leraar als een coach of gespreksleider neer te zetten.

Vervolgens is het ook niet evident om zelfbeeld en seksualiteit in dezelfde lessen te combineren. Hierdoor kunnen inhouden door elkaar lopen, waardoor bepaalde inzichten verloren gaan. Het is dus beter om beide onderdelen gescheiden te houden in de vorm van twee aparte bundels.

Een derde advies luidt om een goede beginsituatie op te stellen alvorens de bundels worden uitgewerkt. Dit wordt gedaan aan de hand van twee enquêtes. De eerste enquête onderzoekt het verband tussen mediagebruik en het zelfbeeld en wordt afgenomen bij leerlingen van het secundair onderwijs. De tweede enquête doet onderzoek naar het verband tussen pornografie en de seksuele beleving van jongvolwassenen. Voor deze steekproef worden jongvolwassenen bevraagd omwille van twee redenen. De eerste reden is dat jongvolwassenen doorgaans al meer seksuele ervaring hebben opgedaan en hierover al hebben kunnen

reflecteren. Het is dus representatiever om de invloed van pornografie bij deze leeftijdscategorie te onderzoeken. Verder bevat een dergelijke enquête gevoelige vragen, die in slechte aarde kunnen vallen bij scholen en/of ouders en opvoeders. Meerderjarige proefpersonen zijn dus meer geschikt.

2 Praktijkonderzoek

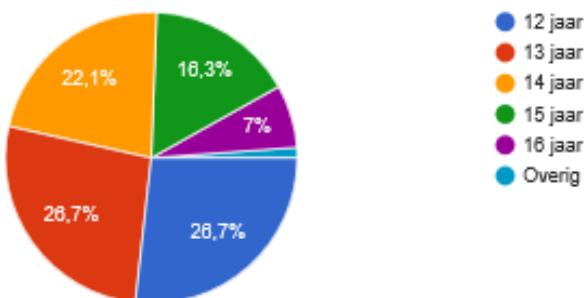
2.1 Praktijkonderzoeksvragen

- Komt de conclusie van het vooronderzoek over de invloed van de media op het zelfbeeld overeen met de situatie van de leerlingen in een willekeurige middelbare school?
- Komt de conclusie van het vooronderzoek over de invloed van pornografie overeen met de seksualiteit van jongvolwassenen in Limburg?
- Op welke manier kunnen lessen rond lichaamsbeeld en positieve seksualiteit het best worden opgebouwd?
- Hebben lessen rond lichaamsbeeld een positieve invloed op het zelfbeeld van jongeren?
- Hebben lessen rond sexy media een positieve invloed op de seksuele beleving van jongeren?
- Welke meerwaarde hebben lessen rond lichaamsbeeld in het secundair onderwijs?
- Welke meerwaarde hebben lessen rond sexy media en seksualiteit in het secundair onderwijs?

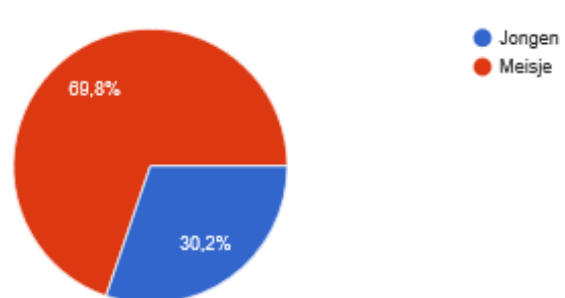
2.2 Het zelfbeeld van leerlingen in het secundair onderwijs

Om na te gaan of de conclusie van het literatuuronderzoek overeenkomt met de situatie van leerlingen in het secundair onderwijs van de eerste en tweede graad, werd er een enquête afgenomen om de invloed van de media op het zelfbeeld in kaart te brengen. De belangrijkste cijfers worden besproken.

De enquête slaagde erin om de verschillende leeftijden in de eerste en de tweede graad van het secundair onderwijs aan te spreken. Toch vulden beduidend meer leerlingen van de eerste graad de vragenlijst in (figuur 1). Qua geslacht is er tevens een duidelijk verschil. De meisjes (bijna 70 procent) reageerden aanzienlijk meer op de enquête dan de jongens (bijna 30 procent) (zie figuur 2).

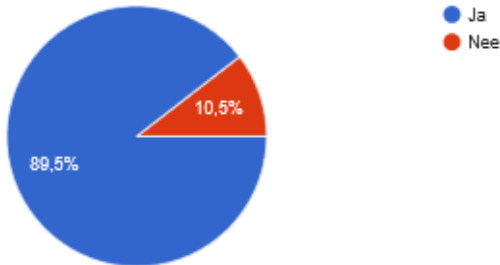

Figuur 1: leeftijd

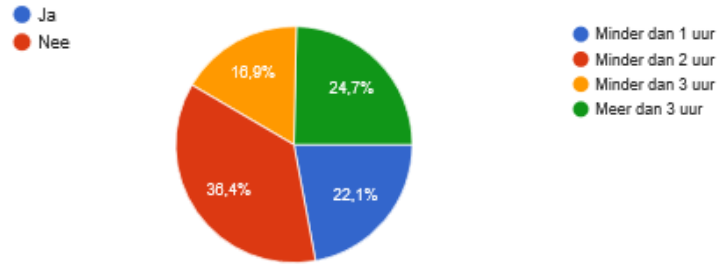

Figuur 2: geslacht

Opvallend is dat jongeren een groot deel van hun tijd online spenderen. Circa 90 procent van de jongeren surft dagelijks (figuur 4) op het internet en 25 procent van de dagelijkse internetgebruikers doet dit meer dan drie uur op dagelijkse basis (zie figuur 5).

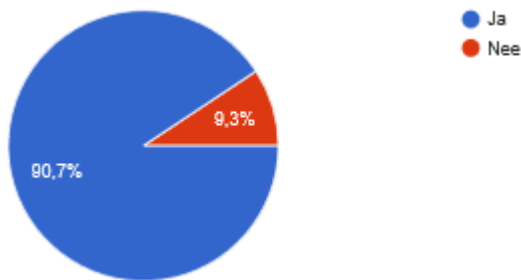

Figuur 4: dagelijks internetgebruik

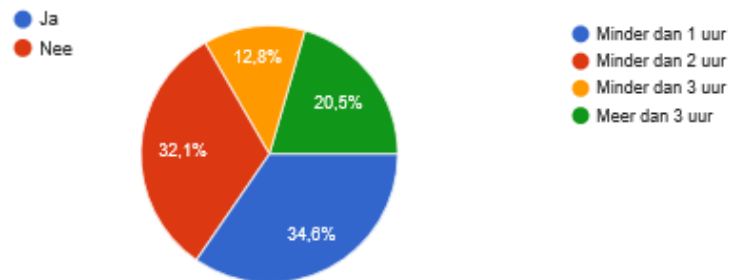

Figuur 5: dagelijkse tijdsbesteding op internet

Ook sociale media doen het erg goed als tijdverdrijf (figuur 6). Bijna alle jongeren zijn actief op sociale media en spenderen hier dagelijks ook tijd aan (figuur 7). Jongeren gaven voornamelijk 'Facebook' (80,5 procent) en 'Instagram' (73,5 procent) aan als sociaal medium waarop zij actief zijn. Het grote aandeel van 'Instagram' kan wel verklaard worden door het grote aantal meisjes die meewerkten aan het onderzoek.

Figuur 6: activiteit sociale media

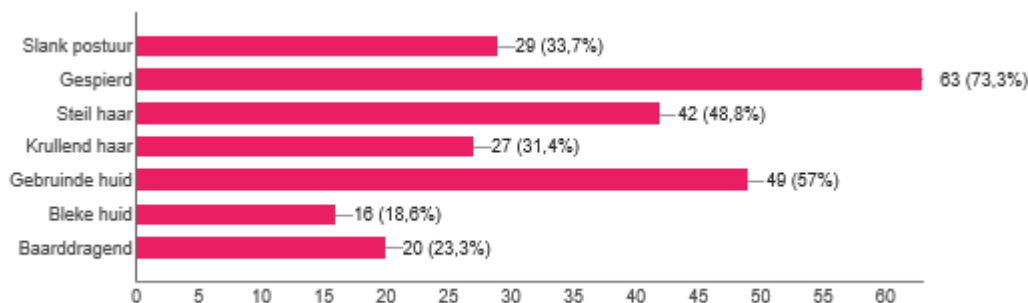

Figuur 7: dagelijkse activiteit in uur

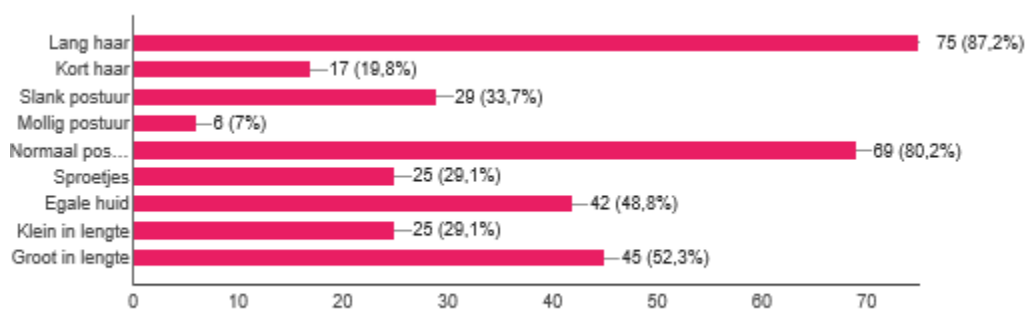
Uit het onderzoek kwam ook naar voor dat jongeren minder televisie kijken (slechts 60 procent kijkt dagelijks) en dat tijdschriften steeds aan populariteit verliezen (slechts 34,9 procent leest tijdschriften en 60 procent van de lezende groep leest dit maandelijks). De huidige generatie leerlingen is dus over het algemeen veel meer online aanwezig. Het internet bevredigt hun ontspanningsbehoeften. De vraag is of dit invloed heeft op het schoonheidsperspectief van jongeren en hun zelfbeeld.

De onderstaande figuren representeren de antwoorden op de vraag: "welke fysieke kenmerken beschouw jij als aantrekkelijk voor jongens/mannen?" (figuur 8) en "welke fysieke kenmerken beschouw jij als aantrekkelijk voor meisjes/vrouwen?" (figuur 9) Voor jongens komen duidelijk de eigenschappen van beide schoonheidsidealen, zoals weergegeven in de courante media, naar voren. Dit is te zien aan de hoge percentages voor 'gespierd' en 'gebruinde huid'. Bij meisjes worden voornamelijk lang haar en een normaal postuur als fysiek aantrekkelijk beschouwd. Een verrassend resultaat, aangezien het vrouwelijke schoonheidsideaal nog steeds pleit voor een slank figuur. De resultaten van deze steekproef sluiten dus aan bij het onderzoek van Duthoy. **Bij het schoonheidsideaal voor jongens is er dus een grotere invloed van de media dan op dat van meisjes.** De hamvraag blijft of jongeren hiervan last ondervinden aangaande hun zelfbeeld en zelfvertrouwen.

Verder kan dit resultaat tot stand zijn gekomen door het hoge aantal meisjes die de enquête invulden en hierdoor eventueel minder streng zijn voor het vrouwelijke schoonheidsideaal.

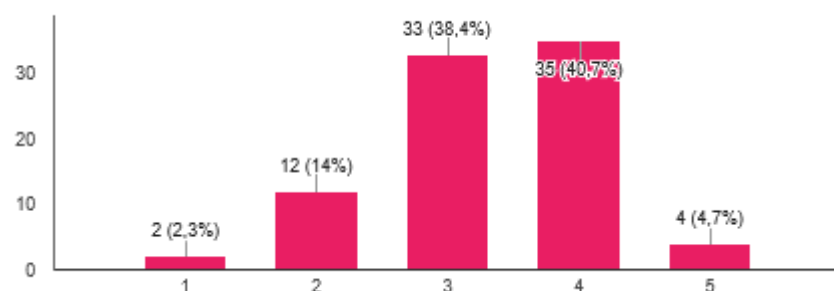

Figuur 8: schoonheidskenmerken jongens

Figuur 9: schoonheidskenmerken meisjes

De respondenten scoren verder het belang van het uiterlijk over het algemeen vrij hoog (figuur 10), maar slechts een kleine groep (4,7 procent) geeft hier het maximumcijfer. Jongeren vinden over het algemeen een mooi uiterlijk dus belangrijk. Dit sluit aan bij de resultaten van het onderzoek van Vandenbosch (2016).

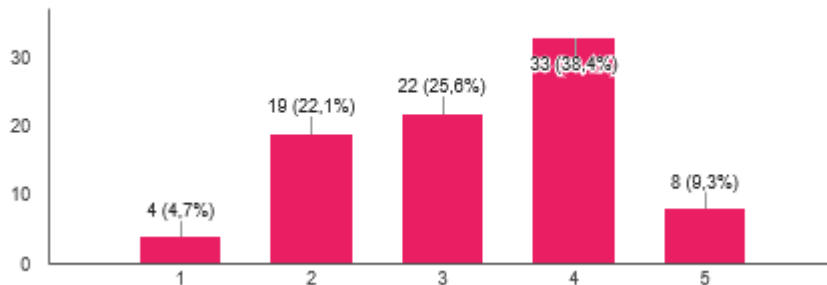

Figuur 10: belang van het uiterlijk

Vervolgens werden de jongeren ook bevraagd over de tevredenheid over hun uiterlijk (figuur 11). Ondanks de invloed van het schoonheidsideaal zijn de bevraagde leerlingen tevreden tot zeer tevreden met het eigen uiterlijk. Amper 4,7 procent van de ondervraagden scoren het eigen uiterlijk zeer laag. De grote meerderheid (38,4 procent) scoort zichzelf een vier op vijf.

De resultaten van deze enquête spreken een aantal voorgaande onderzoeken dus tegen. Ook het argument dat meisjes meer last ondervinden van het schoonheidsideaal wordt hier weerlegd, aangezien meer meisjes dan jongens deelnamen aan het onderzoek.

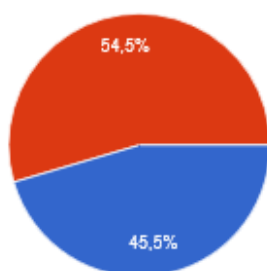
Figuur 1: score van het eigen uiterlijk op vijfscoreschaal

Toch biedt een enquête niet altijd een sluitend antwoord. Ten eerste vulde niet iedere leerling de vragenlijst in. Het is dus mogelijk dat de zwijgende groep wel ontevreden is over hun uiterlijke kenmerken. Verder kunnen er ook andere factoren meespelen die het contrast tussen dit onderzoek en de voorgaande vergroten. Er werd bijvoorbeeld geen rekening gehouden met de sociaaleconomische situatie, de afkomst, de religie, etc. van de leerlingen om een zo ruim mogelijk publiek aan te spreken. De mogelijkheid bestaat erin dat de ongelukkige leerlingen in een ander milieu opgroeien dan de gelukkige leerlingen. Een steekproef is een interessant meetmiddel, maar heeft uiteindelijk ook haar beperkingen.

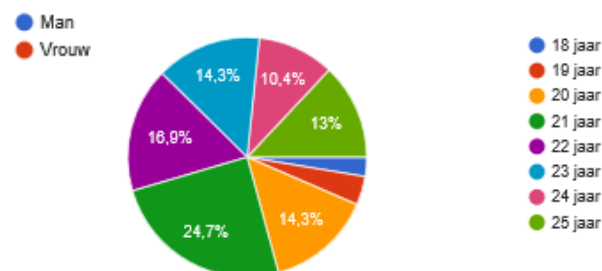
2.3 De seksuele beleving van Limburgse jongvolwassenen

Omwille van de seksuele content van een dergelijk onderzoek werden Limburgse jongvolwassenen tussen de 18 en de 25 jaar schriftelijk bevroegd. Deze bevolkingsgroep heeft de technologische ontwikkelingen en de eenvoudige toegang tot pornografie meegemaakt. Om de invloed op hun seksuele beleving te meten, is dit de meest representatieve groep.

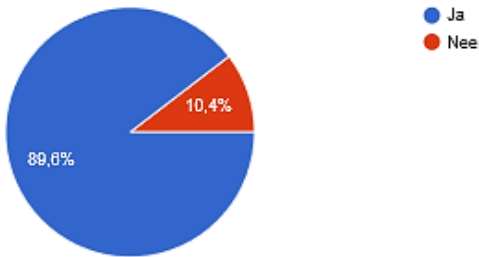
Uit onderstaande gegevens kan er worden vastgesteld dat de bevroegden een goede mix van alle verschillende leeftijden vormen (figuur 1). Ook de man-vrouwverhouding is hier goed in balans (figuur 2). Toch is er een algemeen beeld vast te stellen: de meeste bevroegden zijn seksueel actief (figuur 3), heteroseksueel (figuur 4) en bevinden zich momenteel in een vaste relatie (figuur 5). Deze gegevens zijn van belang om de verdere resultaten correct te interpreteren.

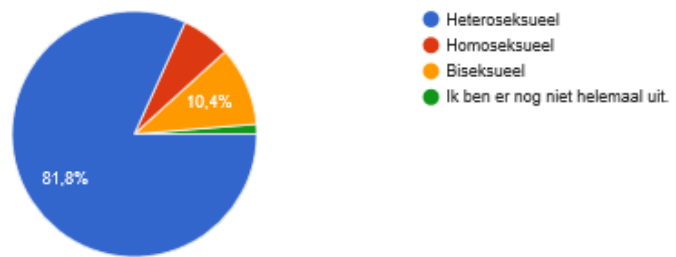
Figuur 1: verhouding man/vrouw

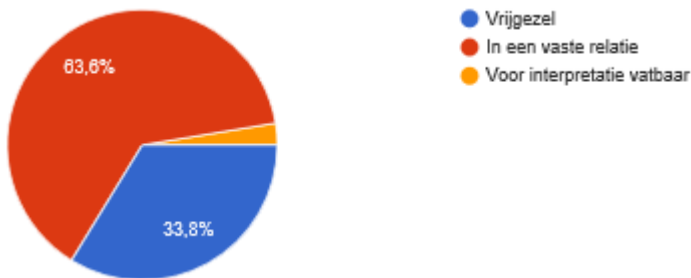
Figuur 2: leeftijd deelnemers

Figuur 3: seksuele activiteit op dit moment

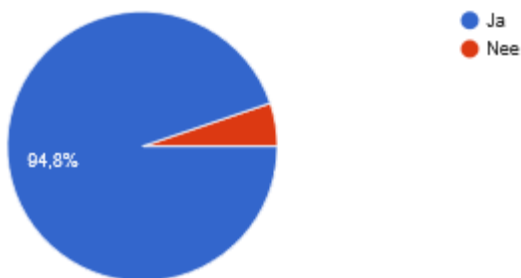

Figuur 4: seksuele geaardheid

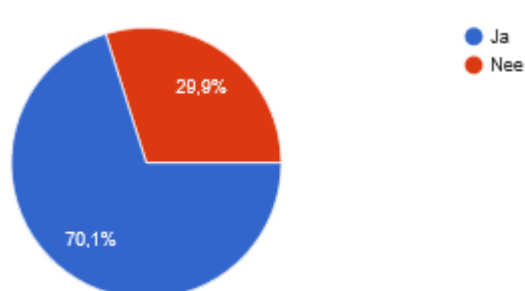

Figuur 3: relatiestatus

Van de ondervraagden kwam maar liefst 94,8 procent reeds in contact met pornografie en dit zowel gewild als ongewild (figuur 6). Ongewild in contact komen met pornografie is iets wat op regelmatige basis voorkomt en kan zelfs schadelijk zijn voor kinderen, zoals eerder werd beschreven in het literatuuronderzoek. Van de bevroegden gaat 70,1 procent wel actief en dus gewild op zoek naar pornografie (figuur 7). Het grootste deel doet dit op wekelijkse basis en slechts een minderheid (16,7 procent) maakt dagelijks gebruik van deze media (figuur 8). Wat wel opvallend is, is dat bijna iedereen van de frequente gebruikers beroep doet op online pornografie (figuur 9). Dit is vrij logisch, aangezien het internet gratis een ruim aanbod levert van pornografisch materiaal. Betaalkanalen op televisie, dvd's en magazines zullen op den duur zelfs verdwijnen als deze trend zich verder zet.

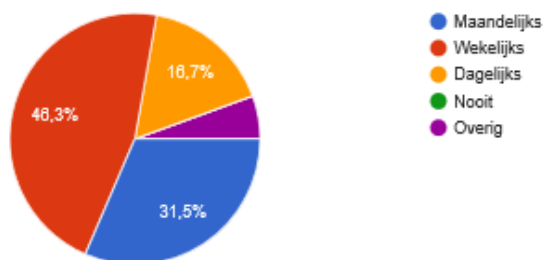

Figuur 6: ongewild en gewild contact met pornografie

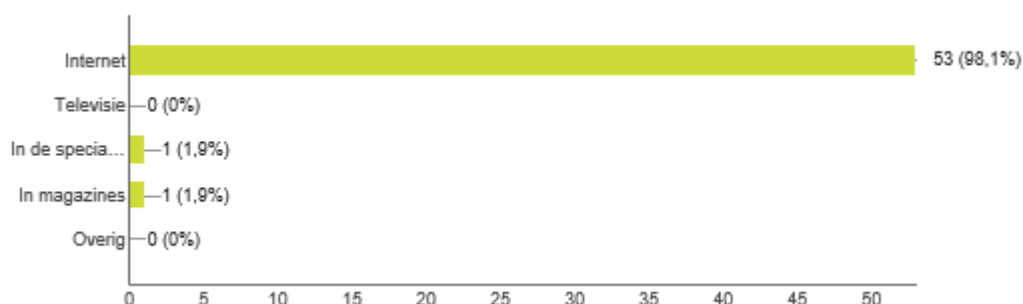

Figuur 7: gewild contact met pornografie

Figuur 8: frequentie gewilde pornografie

Figuur 9: media voor gewilde pornografie

De jongvolwassenen zijn dus beduidend actief als het over pornografie gaat. De hamvraag binnen dit onderzoek is of deze blootstelling een invloed heeft op de seksuele beleving. Zoals reeds Bandura (1962) en andere onderzoekers aanhalen in de sociale leertheorie (kopieergedrag), is er een kans dat pornografie het seksleven beïnvloedt.

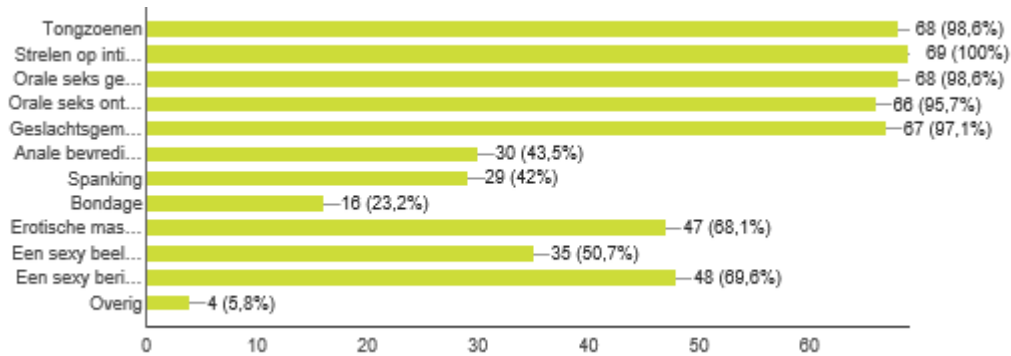
Maar liefst 43,5 procent van de bevroegden deed reeds aan anale bevrediging en 42 procent heeft reeds geëxperimenteerd met spanking. Beide zijn seksuele handelingen die courant zijn in pornografisch beeldmateriaal. Toch speelt niet alleen onbewust kopieergedrag een rol, want 35,2 procent geeft aan pornografie te kijken om nieuwe ideeën op te doen in de slaapkamer. De cijfers zijn dus een combinatie van zowel onbewuste prikkels en innovatieve doeleinden. Een andere trend die dit onderzoek bloot legt, is de mate waarin jongvolwassen sexy beeldmateriaal van zichzelf naar iemand anders stuurden. Iets meer dan de helft van de ondervraagden heeft dit reeds gedaan (figuur 10).

Hoewel de seksuele grenzen gemiddeld laag liggen, kiezen jongvolwassenen ervoor om dit veilig te doen. De anticonceptiepil staat op de eerste plaats met 69,6 procent. Het condoom haalt een tweede plaats met 53,6 procent.

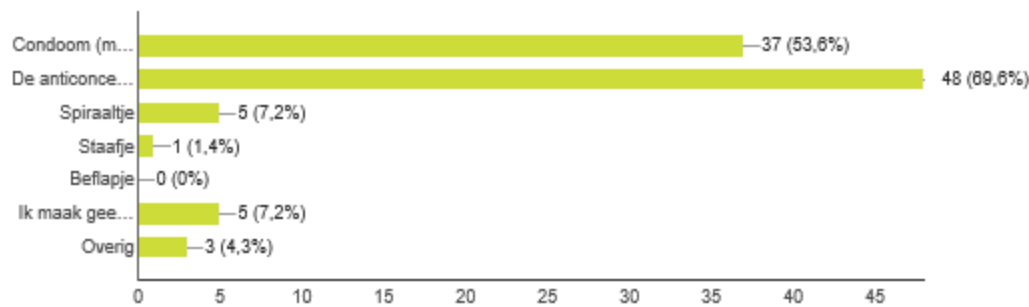
Dit laatste cijfer lijkt vrij laag, maar het leeuwendeel van de bevroegden beleven hun seksualiteit in een vaste relatie met dezelfde partner. Hierdoor wordt het condoom dus minder gebruikt. Slechts 7,2 procent gebruikt geen enkele vorm van anticonceptie (figuur 11).

Niet alleen de seksualiteit wordt beïnvloed door pornografie, maar ook de uiterlijke kenmerken die als belangrijk worden geacht in seksuele relaties kunnen gelinkt worden aan de ideaalbeelden die in pornografie worden geschetst. Van de ondervraagden die seksualiteit met mannen prefereren, scoort 38,5 procent de penisgrootte een drie op vijf als belangrijk. Pornografie straalt het idee uit dat een man over een grote penis moet beschikken om de vrouw te bevredigen (figuur 12). Pornoacteurs hebben een gemiddelde penislengte van 18 centimeter, terwijl de gemiddelde Vlaamse man over een exemplaar van 14

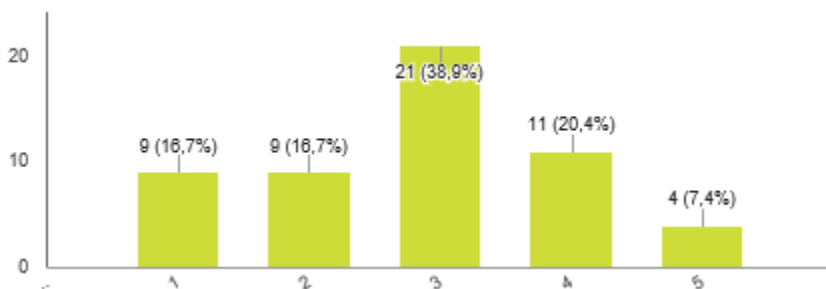
centimeter beschikt. Ook de bevrageden die seksuele handelingen met vrouwen prefereren, scoorden een aantal lichamelijke kenmerken die in pornografie getoond worden vrij hoog. Zo hecht 58,5 procent belang aan een (al dan niet volledig) geschoren geslachtsdeel. Ook volle billen doen het goed met 48,8 procent. Toch blijkt de belangrijkste factor een emotionele klik (78 procent) te zijn. Dit betekent dat ook intimiteit nog steeds de grootste rol speelt in seksuele relaties (figuur 13).

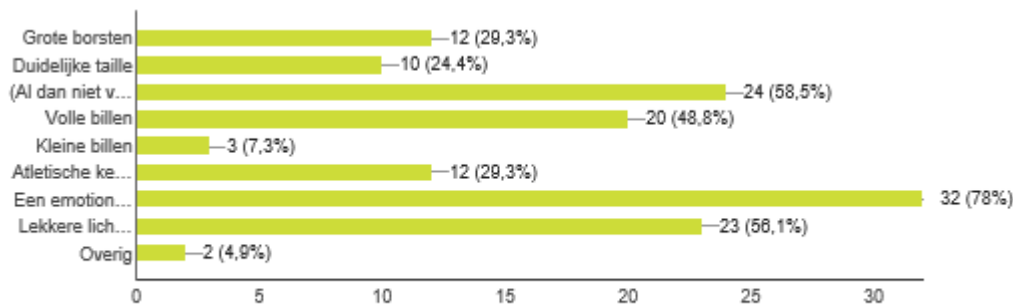
Figuur 10: seksuele handelingen

Figuur 11: anticonceptie

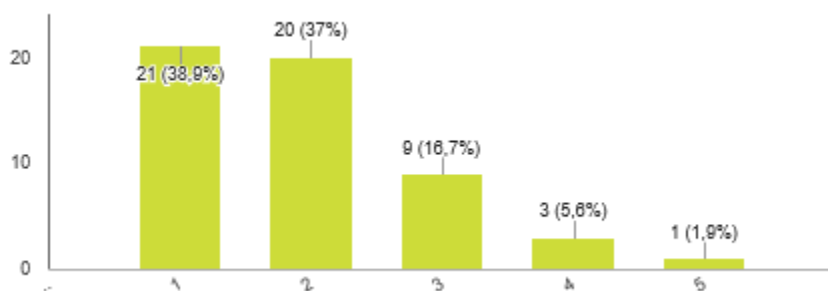

Figuur 12: belang penislengte op vijfscoreschaal

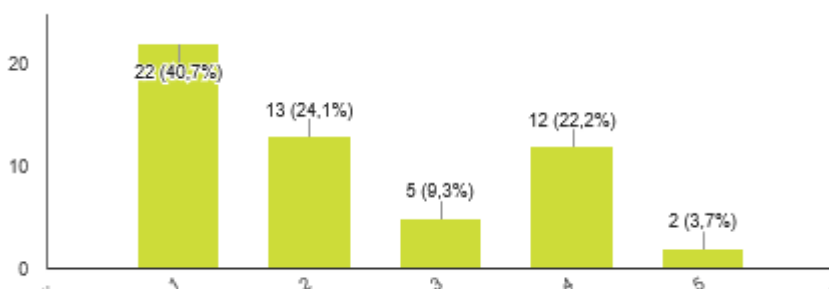

Figuur 13: belang fysieke kenmerken vrouwen

Dit wordt tevens bevestigd door de antwoorden op de stelling “pornografie windt me meer op dan seks met een bedpartner”. 38,9 procent geeft aan volledig niet akkoord te zijn en een andere 37 procent scoort niet akkoord (figuur 14). De invloed van pornografie op het zelfbeeld is dan wel meer verdeeld. Het grootste deel van de bevroagde groep (40,7 procent) voelt zich niet onzeker door pornografisch materiaal. Toch scoort 22,2 procent eerder onzeker. Slechts 2,3 procent voelt zich heel onzeker (figuur 15). Ondanks de hoge verwachtingen die pornografie schept over uiterlijke kenmerken is de aantasting van het zelfbeeld bij jongvolwassenen eerder beperkt.

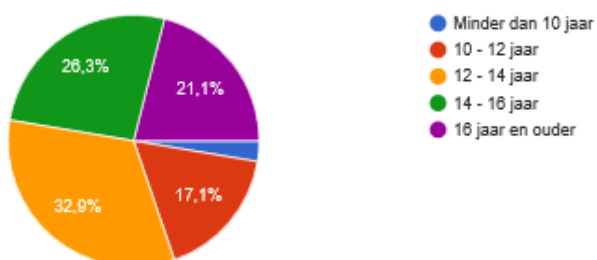

Figuur 14: porno windt meer op dan bedpartner

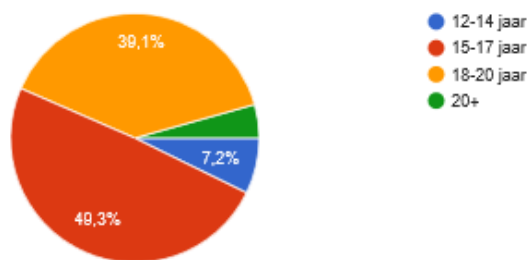

Figuur 15: onzekerheid door porno

Zijn er verschillen tussen de respondenten door de leeftijd waarmee zij in contact kwamen met pornografie? Andere onderzoeken onderzochten reeds het verband tussen de leeftijd van het eerste contact met pornografie en de leeftijd van de eerste seksuele ervaring. De resultaten van deze enquête spreken al deze onderzoeken tegen. Het merendeel van de bevroegden kwam voor het eerst (zowel gewild als ongewild) in contact met pornografie tussen de leeftijd van twaalf en veertien jaar (figuur 16). Dit betekent dat de negatieve gevoelens die in de kindertijd opgewekt worden, niet van toepassing zijn voor de focusgroep. Hoewel de leeftijd tussen twaalf jaar en veertien jaar nog steeds vrij jong is, had 49,3 procent voor de eerste keer seksueel contact tussen de 15 en de 17 jaar. De tweede grootste groep van 39,1 procent bevond zich zelfs tussen 18 en 20 jaar (figuur 17). Pornografie zorgde bij deze groep jongvolwassenen dus niet voor een versnelling van seksuele activiteiten.

Figuur 16: leeftijd eerste contact pornografie

Figuur 17: leeftijd eerste keer
geslachtsgemeenschap

2.4 Adviezen voor de uitwerking van lessenspakketten

Zoals reeds vermeld worden beide onderwerpen het best opgesplitst in twee delen en verdeeld over verschillende leeftijdsgroepen. De lessen over zelfbeeld lenen zich het beste voor de eerste en tweede graad secundair onderwijs, omdat niet alle jongeren reeds over het inzicht beschikken dat beelden in de media doorgaans gemanipuleerd zijn. De focus wordt hier het best gelegd op de onechtheid van de beelden en op inzichten in het schoonheidsideaal. Hoewel de meeste jongeren geen negatieve invloed op het zelfbeeld ervaren, is het wel aangewezen om ook hierbij stil te staan. Zo bereikt de leraar de leerlingen die niet goed in hun vel zitten en sterkt hij of zij de zelfzekere leerlingen nog aan. Aan de hand van leuke, interactieve en motiverende werkvormen met ruimte voor dialoog kunnen leerlingen samen overleggen en hun meningen delen. Verder wordt op die manier ook gewerkt rond mediawijsheid in het algemeen, wat ook de beïnvloeding van andere media (gewelddadige films, reclame...) beperkt.

Pornografie leent zich dan beter voor de tweede en derde graad secundair onderwijs. Een groot deel van de leerlingen is op die leeftijd reeds seksueel actief en dan is het ook interessant om stil te staan bij hun eigen seksuele handelingen. Het belang van intimiteit werd reeds in dit onderzoek aangetoond en dit is ook interessant om aan de leerlingen mee te geven. Verder kwam ook naar voren dat jongeren vrij veel experimenteren op seksueel vlak. Adolescenten zijn doorgaans beïnvloedbaar en hierdoor moet er ook aandacht worden besteed aan het uiten van verlangens en het stellen van grenzen. Ook hier kan enkel aan gewerkt worden in een open sfeer met veel ruimte voor activiteit en interactie.

Beide lesonderwerpen zijn niet voor iedere leraar even gemakkelijk om te geven. Daarom vertrekken de materialen vanuit een ruime toepassingsgraad. Dit wil zeggen dat de leraar de materialen kan gebruiken zoals hij of zij zelf wilt. De werkvormen zijn flexibel, de materialen

kunnen, maar moeten niet gebruikt worden en de leraar selecteert zelf tot hij/zij een les heeft gepuzzeld die het best bij de klas en voorziene tijd aansluit.

2.5 Bespreking praktijktest

Na de ontwikkeling van de materialen, werd de bundel 'ik ben goed!' voor inzicht in schoonheidsidealen getest in een middelbare school.

Wanneer	21 april 2016
Waar	KTA1 Hasselt Vildersstraat 28 3500 Hasselt
Klas	4TSO: grafische vormgeving
Aantal leerlingen	15 leerlingen
Tijd	12u50 - 13u40

Figuur 18: beginsituatie van de klasgroep

Aangezien het ging om een korte les van vijftig minuten, werd er gebruik gemaakt van de werkvorm 'schoonheid door de jaren heen' van de bundel 'Ik ben goed!'. Het voornaamste doel van deze les was om de leerlingen inzicht te laten verwerven in het ontstaan van schoonheidsidealen. Schoonheidsidealen zijn tijdsgebonden en afhankelijk van de economische situatie en de positie van de vrouw. De leerkracht startte met een kort klasgesprek rond de vraag "Wat vinden jullie fysiek aantrekkelijke kenmerken voor mannen en vrouwen?" De antwoorden werden in volgorde van antwoord in kolomvorm genoteerd op het bord. Het resultaat zag er zo uit:

<u>Schoonheidskenmerken</u>	
Mannen	Vrouwen
- een grote penis - gespierd lichaam - groot - bruine huid - baardje - verzorgde haren	- een volle poep - grote borsten - platte buik - lange benen - lange haren - een mooi gezicht

Figuur 19: reproductie bordschema

De leerlingen vormden duidelijk een open groep waar ook gelachen mocht worden. Ze gingen ook vrij snel in discussie. Leerling X vond volle billen zoals Nicki Minaj het mooiste. Leerling Y reageerde meteen dat hij dit overdreven vond en Scarlet Johanson veel knapper vindt. Opvallend is dat de jongeren vergelijkingen maken met beroemdheden die momenteel populair zijn in de huidige media. Verder kwam ook naar voren dat de leerlingen startten met een opsomming van lichamelijke kenmerken en pas daarna beschrijvingen van een mooi gezicht gaven.

Na het klasgesprek deelde de leerkracht de bijbehorende werkbundels uit. De leerlingen werkten per vier in een groep. De opdracht bestond erin om de uiterlijke kenmerken uit de foto's van de schoonheidsidealen te halen en in te vullen in de bundel. Vervolgens dachten de leerlingen na over het verband tussen het schoonheidsideaal en het tijdperk.

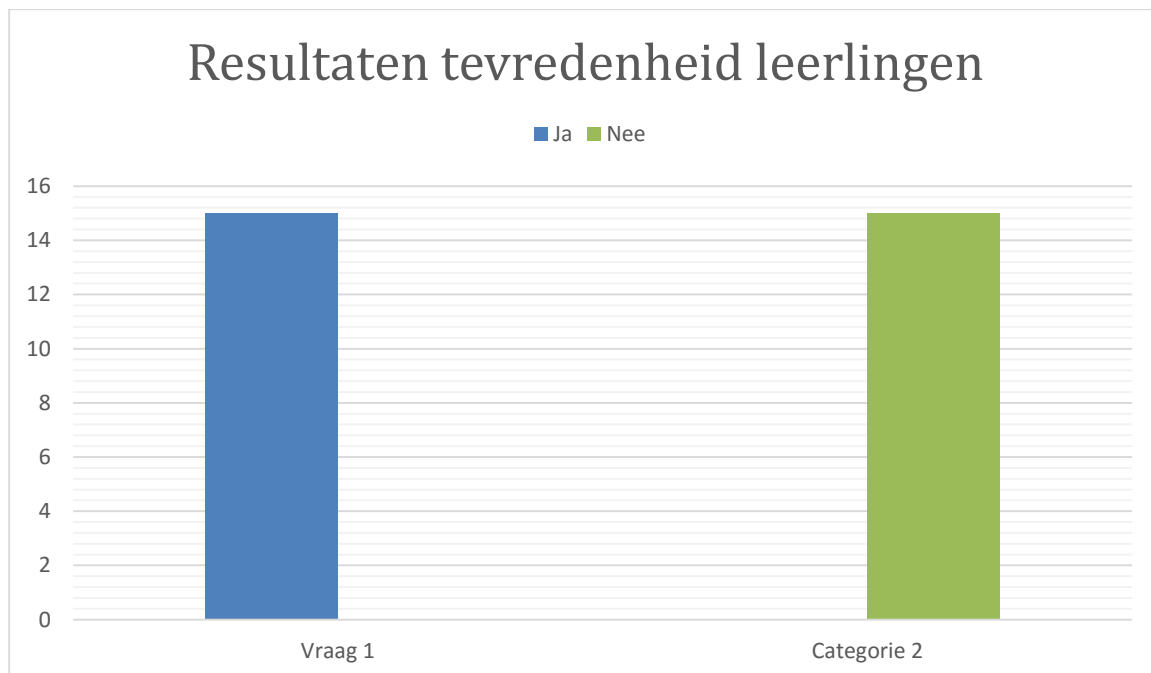
De leerlingen werkten over het algemeen erg actief mee en stelden ook veel vragen. Soms werd er ook gelachen, maar in dergelijke lessen moet hier zeker plaats voor zijn.

Achteraf volgde een klassikale bespreking van de antwoorden. Dit werd ondersteund door de bijbehorende PowerPoint. Interessant was dat de leerlingen hun mening goed wisten te onderbouwen en deze ook graag meedeelden. Vooral de invloed van Twiggy op de mode-industrie vonden ze verkeerd, omdat dit volgens hen meisjes onzeker maakt en eetstoornissen in de hand werkt. Vervolgens koppelde de leerkracht de theorie terug naar de voorbeelden die de leerlingen in het begin van de les gaven. Na de bespreking volgde de conclusie en was de les afgerond.

Om te peilen wat de leerlingen van de les vonden, kregen zij een invulblad met drie vragen en telkens ruimte om zelf een motivatie in te vullen. Deze waren:

1. Vond je de workshop interessant?
2. Heeft de workshop jouw beeld op het huidige schoonheidsideaal veranderd?
3. Heb je tips om de workshop beter te maken?

De resultaten waren erg duidelijk.

Figuur 20: reacties leerlingen na workshop

De leerlingen vonden allemaal de workshop interessant. De meesten gaven aan dat zij het interessant vonden om over het schoonheidsideaal bij te leren en dat zij nog nooit hadden stilgestaan bij het ontstaan ervan. Anderen vonden het vooral boeiend om de verschillen doorheen de tijd te zien. Hoewel de leerlingen de les interessant en leuk vonden, is het beeld van het schoonheidsideaal niet veranderd. Het grootste deel van de leerlingen gaf aan dat

---

zijzelf bepalen wat ze mooi vinden en dat dit niet wordt beïnvloed door de media. Een andere veelvoorkomende reden die leerlingen gaven, is dat iedereen mooi is op zijn of haar eigen manier. Er werden geen tips gegeven om de workshop te verbeteren. Bijna alle leerlingen noteerden dat zij het op die manier leuk en goed vonden.

Eenzijds is de les er in geslaagd om alle leerlingen te motiveren. Zelfbeeld en schoonheidsidealen zijn dus onderwerpen die de doelgroep aanspreekt. Verder geven de leerlingen aan dat zij niet worden beïnvloed door het schoonheidsideaal, hoewel het startende klasgesprek dit duidelijk tegenspreekt. Leerlingen geven ook niet graag toe dat zij beïnvloed worden, omdat pubers het idee hebben dat hun gedachtegang uniek is én omdat mediabeïnvloeding onbewust gebeurt. Een les van vijftig minuten is onvoldoende om dit inzicht bij jongeren te bereiken. Toch toont deze praktijkproef dat het een relevant en nodig onderwerp is voor leerlingen in het secundair onderwijs.

Besluit

Lessen rond zelfbeeld en seksualiteit gelinkt aan moderne media vormen zeker een meerwaarde voor het onderwijs. Toch lijkt de situatie van de huidige generatie tieners niet zo erg als voorgaande onderzoeken en nieuwsartikelen laten uitschijnen. Doorgaans zijn de moderne adolescenten zelfzekere personen die over het algemeen op een normale leeftijd hun eigen seksualiteit verkennen. Het contact met sexy media zorgen dus niet noodzakelijk voor een negatief zelfbeeld of voor een versnelling van de seksuele ontwikkeling. Tieners zijn over het algemeen goed in staat om bepaalde beelden in vraag te stellen. Toch lukt dit enkel als het over invloeden gaat waar zijzelf bewust van zijn, zoals gemanipuleerde foto's. Wanneer de onbewuste media-invloed komt kijken, merkt dit onderzoek op dat jongeren hier nog wat over moeten leren. Aan de hand van goed uitgewerkte werkvormen in een open sfeer kunnen jongeren algemene vaardigheden aanleren die ervoor zorgen dat zij met deze onbewuste invloeden worden geconfronteerd. Wanneer zij nieuwe inzichten verwerven, komen zij zichzelf tegen en wordt het onbewuste vervormd naar een bewuste inhoud. Vanaf dat punt is de jongere in staat om hier zelf over te reflecteren.

Deze vaardigheden sterken met andere woorden de leerlingen en kunnen een positieve invloed hebben op de ontwikkeling. Verder zijn deze inzichten niet alleen bruikbaar in hun puberteit, maar evenzeer in het volwassen leven. Er is niets mis met sexy media en dit zal ook nooit meer weg te denken zijn in onze huidige maatschappij. Daarom is het de taak van het onderwijs om hier adequaat en concreet mee om te gaan.

Literatuurlijst

Boeken, eindwerken en cursussen

Ahern, A. L., Bennett, M. K., Kelly, M., Hetherington, M. M. (2010). *A qualitative exploration of young women's attitudes towards the thin ideal*. Journal of Health Psychology, pp. 70-79.

Bandura, A. (1962). *Social learning through imitation*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

Duthoy, A. (2014). *Beautiful no matter what they say?* [bachelorproef]. Hogeschool West-Vlaanderen. Geraadpleegd op 5 december, 2015, via http://www.scriptiebank.be/sites/default/files/Bachelorproef%20Ana%C3%ABl%20Duthoy_0.pdf

Gribbe, T. (2014). "Mama mag ik porno kijken?" [masterproef]. Universiteit Gent. Geraadpleegd op 19 november, 2015, via <http://www.cyberpesten.be/info/sites/default/files/porno.pdf>

Psychology, pp 70-79.

Ruggerio, T.E., (2000). *Uses and Gratifications theory in the 21st century*. Mass Communication & Society, 3 (1), pp 3-37.

Struyven, K., Baeten, M., Kyndt, E., & Sierens, E. (2009). *Groot worden: de ontwikkeling van baby tot adolescent*. Leuven: LannooCampus.

Van Vliet, L. (2014). *Onderzoek 'Puberporno?'*. Geraadpleegd op 7 december, 2015, via <http://www.eenvandaag.nl/uploads/doc/Rapportage%20onderzoek%20puberporno.pdf>

Artikels

Awouters, E. (2016, 31 mei). Tienermeisjes vinden uiterlijk belangrijker dan gezondheid. *Het Belang van Limburg*, pp.D12.

Jongens die naar porno kijken, misbruiken vaker meisjes, (2010, 3 februari). *Het Laatste Nieuws*. Geraadpleegd op 14 maart, 2016, via <http://www.hln.be/hln/nl/38/Familie/article/detail/1062763/2010/02/03/Jongens-die-naar-porno-kijken-misbruiken-vaker-meisjes.dhtml>

Ketels, B. (2008). *De strafrechtelijke context van risicovol seksueel gedrag*. Geraadpleegd op 10 januari, 2016, via http://www.academia.edu/635455/De_strafrechtelijke_context_van_risicovol_seksueel_gedrag

Porno hoort thuis in het klaslokaal. (2015, 16 maart). *De Standaard*. Geraadpleegd op 18 maart, 2015, via http://www.standaard.be/cnt/dmf20150316_01582120

Seks vanaf 14: wat mag nu wel en niet? (2015, 26 mei). *Het Nieuwsblad*. Geraadpleegd op 5 februari, 2016, via http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20150526_01698087

Vandenbosch, L. (2014). De invloed van seksualiserende media op de seksualiteitsbeleving van adolescenten. *Uitgelezen*. Geraadpleegd via <http://www.rosadoc.be/pdf/uitgelezen/ug12014%20art3.pdf>

Internet

"Kinderen moeten leren dat niet alle porno slecht is". (2013, 26 april). Geraadpleegd op 8 april, 2016, via <http://www.goedgevoel.be/gg/nl/575/Gezin/article/detail/1622436/2013/04/26/Kinderen-moeten-leren-dat-niet-alle-porno-slecht-is.dhtml>

JAC (z.j.). *Hoe wij helpen*. Geraadpleegd op 18 november, 2015, via <http://www.jac.be/hoe-wij-helpen>

Jong van Zin (z.j.). *Educatief materiaal en info*. Geraadpleegd op 5 maart, 2016, via <http://www.jongenvanzin.be/informatie>

Koppen (2014). *Nood aan echte lijven* [video]. Geraadpleegd op 2 november, 2015, via <http://www.een.be/programmas/koppen/nood-aan-echte-lijven>

Normen en waarden. (2016). Geraadpleegd op 6 juni, 2016, via <http://www.menselijk-lichaam.com/algemeen/normen-en-waarden/>

Sensoa. (z.j.). *Materiaal*. Geraadpleegd op 5 maart, 2016, via <http://www.seksuelevorming.be/vragen>

Welke porno is strafbaar? (z.j.). Geraadpleegd op 2 juni, 2016, via <http://www.allesoverseks.be/themas/seks-media/porno/welke-porno-is-strafbaar>

Geraadpleegde werken

Boeken, eindwerken en cursussen

Ahern, A. L., Bennett, M. K., Kelly, M., Hetherington, M. M. (2010). *A qualitative*
Bandura, A. (1962). *Social learning through imitation*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

Duthoy, A. (2014). *Beautiful no matter what they say?* [bachelorproef]. Hogeschool West-Vlaanderen. Geraadpleegd op 5 december, 2015, via http://www.scriptiebank.be/sites/default/files/Bachelorproef%20Ana%C3%ABl%20Duthoy_0.pdf

Gribbe, T. (2014). "Mama mag ik porno kijken?" [masterproef]. Universiteit Gent. Geraadpleegd op 19 november, 2015, via <http://www.cyberpesten.be/info/sites/default/files/porno.pdf>

Ruggerio, T.E., (2000). *Uses and Gratifications theory in the 21st century*. Mass Communication & Society, 3 (1), pp. 3-37.

Struyven, K., Baeten, M., Kyndt, E., & Sierens, E. (2009). *Groot worden: de ontwikkeling van baby tot adolescent*. Leuven: LannooCampus.

Van Vliet, L. (2014). *Onderzoek 'Puberporno?'*. Geraadpleegd op 7 december, 2015, via <http://www.eenvandaag.nl/uploads/doc/Rapportage%20onderzoek%20puberporno.pdf>

Artikels

Awouters, E. (2016, 31 mei). Tienermeisjes vinden uiterlijk belangrijker dan gezondheid. *Het Belang van Limburg*, pp.D12.

Jongens die naar porno kijken, misbruiken vaker meisjes, (2010, 3 februari). *Het Laatste Nieuws*. Geraadpleegd op 14 maart, 2016, via <http://www.hln.be/hln/nl/38/Familie/article/detail/1062763/2010/02/03/Jongens-die-naar-porno-kijken-misbruiken-vaker-meisjes.dhtml>

Ketels, B. (2008). *De strafrechtelijke context van risicovol seksueel gedrag*. Geraadpleegd op 10 januari, 2016, via http://www.academia.edu/635455/De_strafrechtelijke_context_van_risicovol_seksueel_gedrag

Seks vanaf 14: wat mag nu wel en niet? (2015, 26 mei). *Het Nieuwsblad*. Geraadpleegd op 5 februari, 2016, via http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20150526_01698087

Van der Pas, P. (2011, 6 mei). Hoe porno ons van onze seksualiteit beroofde. Geraadpleegd op 12 januari, 2016, via <http://www.welingelichtekringen.nl/economie/26349/hoe-porno-ons-van-onze-seksualiteit-berooft.html>

Vandenbosch, L. (2014). De invloed van seksualiserende media op de seksualiteitsbeleving van adolescenten. *Uitgelezen*. Geraadpleegd via <http://www.rosadoc.be/pdf/uitgelezen/ug12014%20art3.pdf>

Internet

"Kinderen moeten leren dat niet alle porno slecht is". (2013, 26 april). Geraadpleegd op 8 april, 2016, via

<http://www.goedgevoel.be/gg/nl/575/Gezin/article/detail/1622436/2013/04/26/Kinderen-moeten-leren-dat-niet-alle-porno-slecht-is.dhtml>

Hoyle, A., & Williams, S. (2012). *Sex, the Media and Pornography in Sex and Relationships Education*. Geraadpleegd op 8 april, 2016, via <https://www.tes.com/teaching-resource/pornography-tips-on-how-to-address-in-sre-lessons-6287561>

JAC (z.j.). *Hoe wij helpen*. Geraadpleegd op 18 november, 2015, via <http://www.jac.be/hoe-wij-helpen>

Jong van Zin (z.j.). *Educatief materiaal en info*. Geraadpleegd op 5 maart, 2016, via <http://www.jongenvanzin.be/informatie>

Koppen (2014). *Nood aan echte lijven* [video]. Geraadpleegd op 2 november, 2015, via <http://www.een.be/programmas/koppen/nood-aan-echte-lijven>

Maximacollege. (z.j.). *Seksuele vorming*. Geraadpleegd op 15 mei, 2016, via <http://www.maximacollege.nl/index.php/over-de-school/trainingen/seksuele-vorming/>

Normen en waarden. (2016). Geraadpleegd op 6 juni, 2016, via <http://www.menselijk-lichaam.com/algemeen/normen-en-waarden/>

Sensoa. (z.j.). *Materiaal*. Geraadpleegd op 5 maart, 2016, via <http://www.seksuelevorming.be/vragen>

Sensoa. (z.j.). *Mijn lichaam is goed!* Geraadpleegd op 28 mei, 2016, via <http://www.seksuelevorming.be/materiaal/mijn-lichaam-goed>

Sensoa. (z.j.). *Seksueel grensoverschrijdend gedrag jongeren: feiten en cijfers*. Geraadpleegd op 1 juni, 2016, via <http://www.sensoa.be/feiten-en-cijfers/seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-jongeren-feiten-en-cijfers/page/0/4>

Sensoa. (z.j.). *Veelgestelde vragen over relationele en seksuele vorming*. Geraadpleegd op 4 april, 2016, via <http://www.seksuelevorming.be/vragen>

VTM Telefacts. (2014, 4 augustus). *Verstand op porno* [Video]. Geraadpleegd op 12 januari, 2016, <http://vtm.be/telefacts-zomer/verstand-op-porno>

Welke porno is strafbaar? (z.j.). Geraadpleegd op 2 juni, 2016, via <http://www.allesoverseks.be/themas/seks-media/porno/welke-porno-is-strafbaar>

3 Bijlagen

- 3.1 Bijlage 1: leerkrachtenhandleiding 'Ik ben goed!'**
- 3.2 Bijlage 2: PowerPoint bij de bundel 'Ik ben goed!'**
- 3.3 Bijlage 3: leerkrachtenhandleiding 'www.seksonline.NU'**
- 3.4 Bijlage 4: PowerPoint bij de bundel 'www.seksonline.NU'**

IK BEN GOED!

Een interactieve leerkrachtenhandleiding om aan de slag te gaan met je leerlingen rond zelfbeeld, schoonheidsidealen en de media

Camelbeke Tinne

BACHELORPROEF PXL Education

INHOUDOPGAVE

Voorwoord	2
Vakoverschrijdende eindtermen bij deze bundel.....	3
GEMEENSCHAPPELIJKE STAM	3
Context 1: lichamelijke gezondheid en veiligheid	3
Context 2: mentale gezondheid	3
Context 3: sociorelationele vorming.....	4
Context 7: socioculturele samenleving	4
Hoe ga je aan de slag met dit pakket?	5
Voor welke leerlingen?	5
Ruimte	5
Over de werkvormen in deze bundel en je lerarenrol	5
Samenstellen van een les waar jij je goed bij voelt.....	5
Praktische organisatie	5
Werkvormen	6
Opwarmertjes.....	6
Opdracht 1: de thermometer.....	6
Opdracht 2: schoonheid door de jaren heen	6
Opdracht 3: wie bepaalt wat mooi is?	7
Opdracht 4: Wie niet 'mooi' kan zijn... ..	7
Opdracht 5: jij bent geweldig!.....	7
Opdracht 6: de thermometer encore.....	8
Bijlagen	9
Bijlage 1: PowerPoint	9
Bijlage 2: kaartjes stellingenspel	9
Bijlage 3: scorekaartjes	10
Bijlage 4: werkbundel schoonheid door de jaren heen	10

VOORWOORD

Vanaf de leeftijd van ongeveer twaalf jaar worden jongeren zich bewust van het eigen lichaam en van de grote veranderingen die de puberteit met zich meebrengt. Het heersende schoonheidsideaal maakt deze periode voor hen dan ook nog eens extra moeilijk. Denk maar aan alle beelden van strakke lichamen, mooie snoeten en glanzende haren waarmee onze jeugd op dagelijkse basis wordt geconfronteerd! Het is daarom belangrijk dat zij enerzijds voldoende informatie krijgen over de 'echtheid' van al die perfectie en daaropvolgend de vaardigheden aanleren om het schoonheidsideaal en hun eigen lichaam te leren relativeren. Deze bundel laat leerlingen zelfstandig en op een speelse manier over dit onderwerp leren. Jongeren verdienen het om een gelukkig te zijn met zichzelf en zich goed te voelen in hun eigen lichaam met alle veranderingen die het doorstaat.

Ik wens u veel lees- en leesplezier.

Camelbeke Tinne

Derdejaarsstudent lerarenopleiding secundair onderwijs aan hogeschool PXL

Academiejaar 2015-2016

VAKOVERSCHRIJDENDE EINDTERMEN BIJ DEZE BUNDEL

GEMEENSCHAPPELIJKE STAM

(communicatief vermogen) 1. De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

(empathie) 5. De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

(mediawijsheid) 14. De leerlingen gaan alert om met media.

(open en constructieve houding) 16. De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

(respect) 18. De leerlingen gedragen zich respectvol.

(samenwerken) 19. De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.

(zelfbeeld) 21. De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

22. De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

(zorgzaamheid) 26. De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

27. De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

CONTEXT 1: LICHAAMELIJKE GEZONDHEID EN VEILIGHEID

2. De leerlingen leren het eigen lichaam kennen en reageren adequaat op lichaamssignalen.

15. De leerlingen beseffen dat maatschappelijke fenomenen een impact hebben op veiligheid en gezondheid.

CONTEXT 2: MENTALE GEZONDHEID

4. De leerlingen aanvaarden en verwerken hun seksuele ontwikkeling en veranderingen in de puberteit.

5. De leerlingen kunnen zich uiten over en gaan respectvol om met vriendschap, verliefdheid, seksuele identiteit en geaardheid, seksuele gevoelens en gedrag.

6. De leerlingen stellen zich weerbaar op.

8. De leerlingen herkennen de impact van cultuur- en kunstbeleving op het eigen gevoelsleven en gedrag en dat van anderen.

CONTEXT 3: SOCIORELATIONELE VORMING

3. De leerlingen accepteren verschillen en hechten belang aan respect en zorgzaamheid binnen een relatie.
6. De leerlingen doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik.
7. De leerlingen bespreken opvattingen over medische, psychische en sociale aspecten van samenlevingsvormen, veilig vrijen, gezinsplanning, zwangerschap en zwangerschapsafbreking.
8. De leerlingen uiten onbevangen en constructief hun wensen en gevoelens binnen relaties en stellen en aanvaarden hierin grenzen.

CONTEXT 7: SOCIOCULTURELE SAMENLEVING

1. De leerlingen beschrijven de dynamiek in leef- en omgangsgewoonten, opinies, waarden en normen in eigen en andere sociale en culturele groepen.
2. De leerlingen gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen.
6. De leerlingen gaan actief om met de cultuur en kunst die hen omringen.
7. De leerlingen illustreren de wederzijdse beïnvloeding van kunst, cultuur en techniek, politiek, economie, wetenschappen en levensbeschouwing.

HOE GA JE AAN DE SLAG MET DIT PAKKET?

VOOR WELKE LEERLINGEN?

Dit pakket is ontworpen voor de leerlingen van de eerste en de tweede graad van het secundair onderwijs en kan gebruikt worden in alle studierichtingen.

RUIMTE

- Zorg voor een lokaal met voldoende ruimte.
- De aanwezigheid van een beamer is zeker aan te raden.

OVER DE WERKVORMEN IN DEZE BUNDEL EN JE LERARENROL

De werkvormen zijn telkens opgebouwd aan de hand van drie pijlers, namelijk openheid, interactie en activiteit.

- Openheid, want leerlingen hebben recht op hun eigen mening. Een veroordelende houding van de leerkracht en/of de medeleerlingen kan ervoor zorgen dat de doelen niet bereikt worden. De dialoog is dus een betere oplossing.
- Interactie: leerlingen kunnen ook veel van elkaar leren. Door samen op onderzoek te gaan en met elkaar te praten, wordt de motivatie ook vergroot.
- Activiteit: leerlingen leren beter door zelf de handen uit de mouwen te steken en nieuwe kennis, vaardigheden en attitudes te ontdekken.

Om deze pijlers in praktijk te brengen is het wel belangrijk dat de leerkracht een coachende rol aanneemt en vooral de leerlingen informeert, stuurt en de orde bewaakt.

SAMENSTELLEN VAN EEN LES WAAR JIJ JE GOED BIJ VOELT

Iedere leerkracht is anders en gaat graag op een andere manier aan de slag. Ook zijn de noden van je leerlingen niet altijd hetzelfde. Waar leg jij graag je accenten op? Wat vind jij belangrijk om je leerlingen mee te geven? Hoe breng jij dit het liefste aan?

'Ik ben goed!' speelt hier zo goed mogelijk op in door de leerkracht een volledige vrijheid te gunnen.

PRAKTISCHE ORGANISATIE

In de bundel worden een aantal werkvormen voorgesteld met een beschrijving van het nodige materiaal en een geschatte tijdsduur. Je kan dus gewoon de werkvormen selecteren en zo je eigen les samenstellen. Zo zijn er bijvoorbeeld ook twee opwarmertjes voorzien die je afzonderlijk kan geven, maar ook kan combineren! Wil je een uurtje rond zelfbeeld werken of een volledige lessenreeks?

In de bijlagen vind je ook telkens kant-en-klaar materiaal. Je kan dit dus gewoon gebruiken, maar er is steeds ruimte voorzien voor eigen interpretatie en aanvullende materialen die je zelf aanreikt.

WERKVORMEN

OPWARMERTJES

- **Stellingenspel**
  - Materiaal: kaartjes (bijlage 2), PowerPoint (bijlage 1)
  - Tijd: vrij te kiezen
  - Uitleg: de leerkracht hangt op ieder uiteinde van het bord een kaartje. Op een kaartje staat een omhoog gehouden duim. Op het andere kaartje een omlaag gehouden duim. De leerkracht geeft telkens een stelling aan de leerlingen. De leerlingen verplaatsen zich naar het kaartje dat het best bij hun mening aansluit. Dit kan achteraf besproken worden in klasverband na iedere stelling.
  - Tip: je kan er ook voor kiezen om de leerlingen een neutrale positie in te laten nemen door ook het midden als optie te kiezen.
- **Over smaak valt te twisten**
  - Materiaal: PowerPoint (bijlage 1), kaartjes met cijfers (bijlage 3)
  - Tijd: vrij te kiezen
  - Uitleg: de leerkracht toont telkens een van de foto's van de personen in de PowerPoint. De leerlingen geven deze persoon een cijfer van 1 t.e.m. 10. Achteraf wordt besproken waarom welke leerling net dat cijfer aan deze persoon gaf. De bedoeling is om te focussen op de verschillen tussen de smaken van de leerlingen (schoonheid is subjectief!) en mogelijke stereotypes in de media kunnen hier al worden aangehaald.

OPDRACHT 1: DE THERMOMETER

- Materiaal: geen
- Werkvorm: klassikaal
- Tijd: vrij te kiezen
- Uitleg: de leerlingen gaan op een thermometer staan. Dit houdt in dat de leerkracht twee punten in de klas als uitersten aanduidt. Een uiterste is de maximumtemperatuur, het andere de minimumtemperatuur. De leerlingen kiezen de positie op de thermometer die aansluit bij hun tevredenheid over hun uiterlijk. Laat de leerlingen achteraf zeker ook verwoorden waarom zij die plaats innamen.
- Tip: besef dat dit een erg gevoelige en confronterende werkvorm is! Zorg ervoor dat de sfeer in de klas serieus blijft en durf hier zeker streng op te treden als leerlingen elkaar niet serieus nemen. Het is voor pubers een grote, maar belangrijke stap om over hun onzekerheden te praten en dit kan erg helend werken voor deze jongeren. Daarom is net deze betrouwbare sfeer erg belangrijk. Toon begrip en menselijkheid tijdens deze werkvorm als leerkracht.

OPDRACHT 2: SCHOONHEID DOOR DE JAREN HEEN

- Materiaal: werkfiche (bijlage 4), PowerPoint (bijlage 1), eventueel computer/tablet met internetverbinding voor de leerlingen
- Tijd: minimaal 20 min.
- Werkvorm: individueel, in groep, klassikaal
- Uitleg: de leerlingen vullen eerst de kaders in onder de foto's. Achteraf bespreekt de leerkracht in de klas de juiste oplossingen. Belangrijk is hier dat de nadruk ligt op het bespreken van de verschillen tussen de schoonheidsidealen, zodat de conclusie luidt dat het schoonheidsideaal tijdsgevoelig is en samenhangt met de sociaal-economische factoren van die tijd (objectief) én niet zozeer van wat mensen effectief mooi vinden (subjectief). Ideaal om te linken aan het tweede opwarmertje!

OPDRACHT 3: WIE BEPAALT WAT MOOI IS?

- Materiaal: tijdschriften, A3-papieren, scharen, lijm
- Werkvorm: in groep
- Tijd: minimaal 30 min.
- Uitleg: de leerlingen krijgen een hoop modetijdschriften die over het algemeen bekend zijn. (Feeling, Flair, Cosmpolitan...) Hierin gaan ze op zoek naar foto's van mannen en vrouwen die beantwoorden aan het schoonheidsideaal. Deze foto's knippen zij uit en hiervan maken de leerlingen een collage. De leerlingen mogen creatief zijn! Dit betekent dat zij ook opmerkingen mogen noteren, tekenen... Achteraf stellen de leerlingen hun collages voor. Deze worden dus klassikaal besproken.
- Tip: indien er tijd over is, is het interessant om stil te staan bij de genderverschillen. (Mannen moeten sterk en stoer zijn, vrouwen sensueel en verleidelijk.) Dit kan ook op het bord worden genoteerd of getoond met de PowerPoint.

OPDRACHT 4: WIE NIET 'MOOI' KAN ZIJN...

- Materiaal: computers/tablets met internetverbinding, padlet (op voorhand aan te maken door de leerkracht!)
- Werkvorm: in groep/individueel/per twee...
- Tijd: minimaal 20 min.
- Uitleg: de leerlingen krijgen de opdracht om individueel, per twee of in groep op zoek te gaan op zoek naar filmpjes op *Youtube* waar het proces van photoshop wordt getoond. De leerkracht kan zelf eerst een paar voorbeelden laten zien. (Zie leerkrachtenhandleiding voor voorbeeldjes door de cursus aangebracht!) Uit de filmpjes die zij zien, kiezen de leerlingen er telkens een uit. De link naar het filmpje wordt op de muur van de padlet gepost. De leerlingen typen hier telkens ook een korte motivering van hun keuze bij het filmpje. Een goede nabespreking over de kracht van photoshop is zeker aan te raden!
- Tip: deze werkvorm sluit heel goed aan bij 'opdracht 2.

OPDRACHT 5: JIJ BENT GEWELDIG!

- Materiaal: een leeg A4-blad
- Werkvorm: kring
- Tijd: minimaal 15 min.
- Uitleg: de leerlingen zitten allemaal in een kring. De leerkracht geeft de instructie dat de leerlingen de naam van de leerling die links naast hem/haar zit bovenaan op het blad noteert. Daarna noteert de leerling een compliment voor zijn/haar buur. Dit mag ook over hobby's, persoonlijkheid, kledij... gaan. Daarna wordt het blad naar links doorgegeven enzovoort. Uiteindelijk komt het blad terug bij de eigenaar en heeft hij/zij van iedereen in de klas een compliment gekregen. Laat de leerlingen zelf, op het blad dat zij kregen, drie complimentjes markeren waarmee zij volledig akkoord gaan. Stel achteraf volgende vragen:
  - Hoe voelt het om zoveel complimentjes te krijgen?
  - Had je de complimentjes verwacht?
  - Hoe voelt het om een complimentje te geven?
  - Waarom heb je die drie complimentjes aangeduid?
- Tip: spreek op voorhand af dat iedereen respectvol en serieus blijft. Verbind hier ook consequenties aan vast als de afspraken niet worden nageleefd.

OPDRACHT 6: DE THERMOMETER ENCORE

- Materiaal: geen
- Werkvorm: klassikaal
- Tijd: vrij te kiezen
- Uitleg: de leerlingen gaan op het einde van de les terug op de thermometer staan. Kijk goed naar de verschillen tussen de posities van de eerste keer. Bespreek dit met de leerlingen. Dit is ook een goede graadmeter om na te gaan of de doelstellingen van de les zijn bereikt.

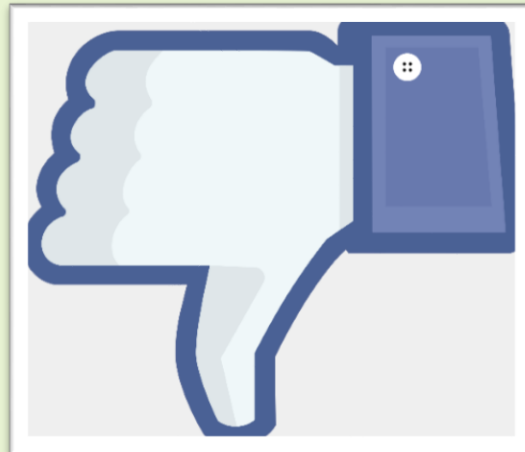
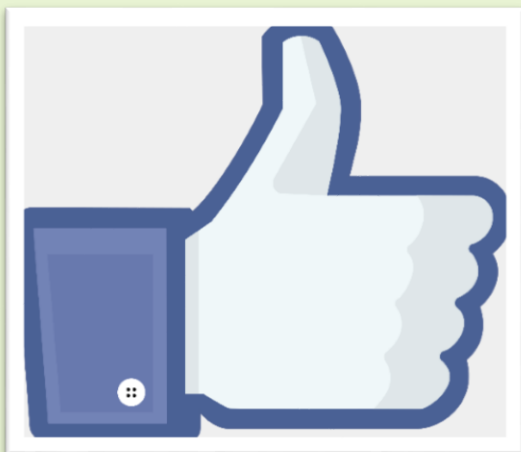
BIJLAGEN

BIJLAGE 1: POWERPOINT

Download de PowerPoint door gebruik te maken van de onderstaande QR-code.

BIJLAGE 2: KAARTJES STELLINGENSPEL

BIJLAGE 3: SCOREKAARTJES

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

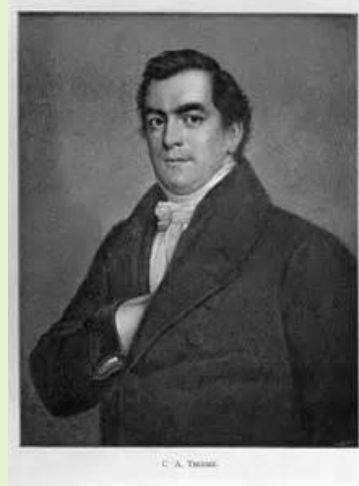

BIJLAGE 4: WERKBUNDEL SCHOONHEID DOOR DE JAREN HEEN

a. De 19^e eeuw

Kenmerken vrouwen

Kenmerken mannen

Waarom dit schoonheidsideaal?:

b. De jaren 20

Kenmerken vrouwen

Kenmerken mannen

Waarom dit schoonheidsideaal?

c. De jaren 30

Kenmerken vrouwen

Kenmerken mannen

Waarom dit schoonheidsideaal?

d. De jaren 50

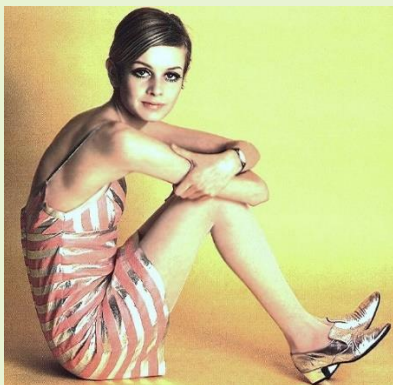
Kenmerken vrouwen

Kenmerken mannen

Waarom dit schoonheidsideaal?

e. De jaren 60-70

Kenmerken vrouwen

Kenmerken mannen

Waarom dit schoonheidsideaal?

f. De jaren 80

Kenmerken vrouwen

Kenmerken mannen

Waarom dit schoonheidsideaal?

g. De jaren 90-heden

Kenmerken vrouwen

Kenmerken mannen

Waarom dit schoonheidsideaal?

Ik ben goed!

Een interactieve lessenreeks om te werken aan het zelfbeeld van je pubers

Inhoudsopgave

- Stellingenspel
- Over smaak valt te twisten
- Schoonheid door de jaren heen
- Wie niet 'mooi' kan zijn...

Stellingenspel

Je krijgt zo 10 stellingen te zien over schoonheid. Wat is je mening? Er bestaan geen juiste of foute antwoorden!

Stellingenspel

1. Schoonheid maakt gelukkig.

Beauty
might bring happiness
but happiness
always brings beauty.

Stellingenspel

2. Mooie mensen hebben het veel gemakkelijker.

Stellingenspel

3. Ik zou perfect zonder spiegel kunnen leven.

Stellingenspel

4. Gezondheid gaat boven schoonheid.

Stellingenspel

5. Mensen op tv zien er doorgaans heel goed uit.

Stellingenspel

6. Ik word wel eens onzeker van al die mooie mensen in de media.

Stellingenspel

7. Er is niks mis met het huidige schoonheidsideaal.

Ik ben goed

Stellingenspel

8. Eetproblemen zijn de schuld van de media.

Stellingenspel

9. Jongens zijn doorgaans minder onzeker dan meisjes.

Stellingenspel

10. Ik zou met iemand daten die ik niet aantrekkelijk vind.

Over smaak valt te twisten

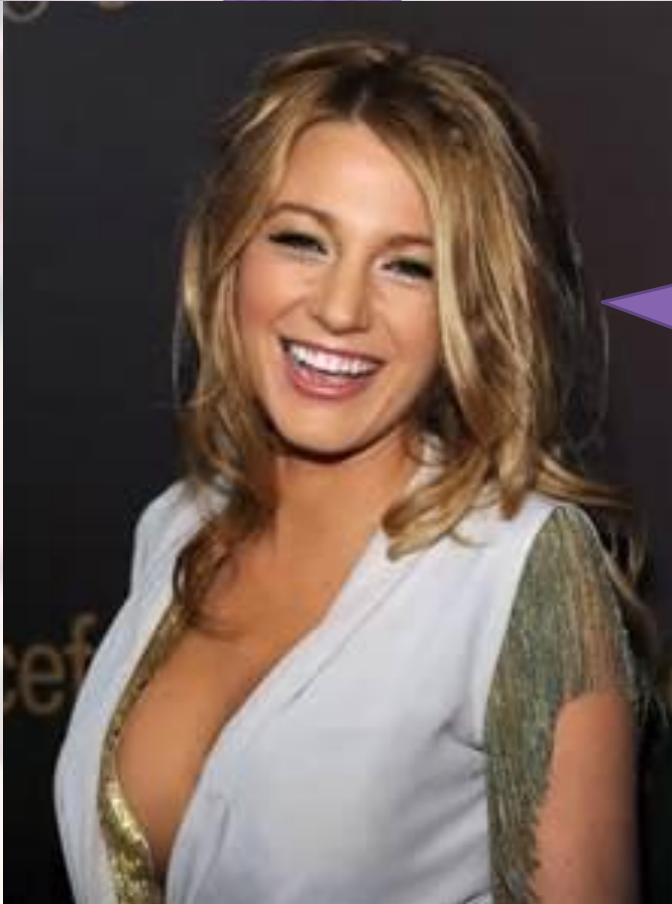
Je krijgt zo een aantal personen te zien. Welk cijfer geef jij voor hun uiterlijk?

Over smaak valt te twisten

Justin Bieber

Over smaak valt te twisten

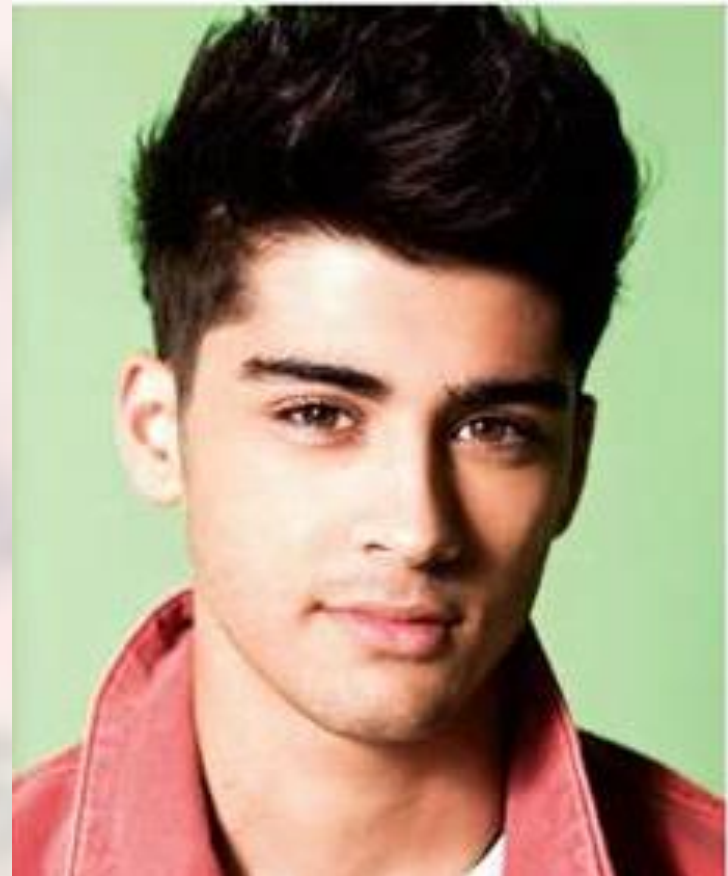

Blake Lively

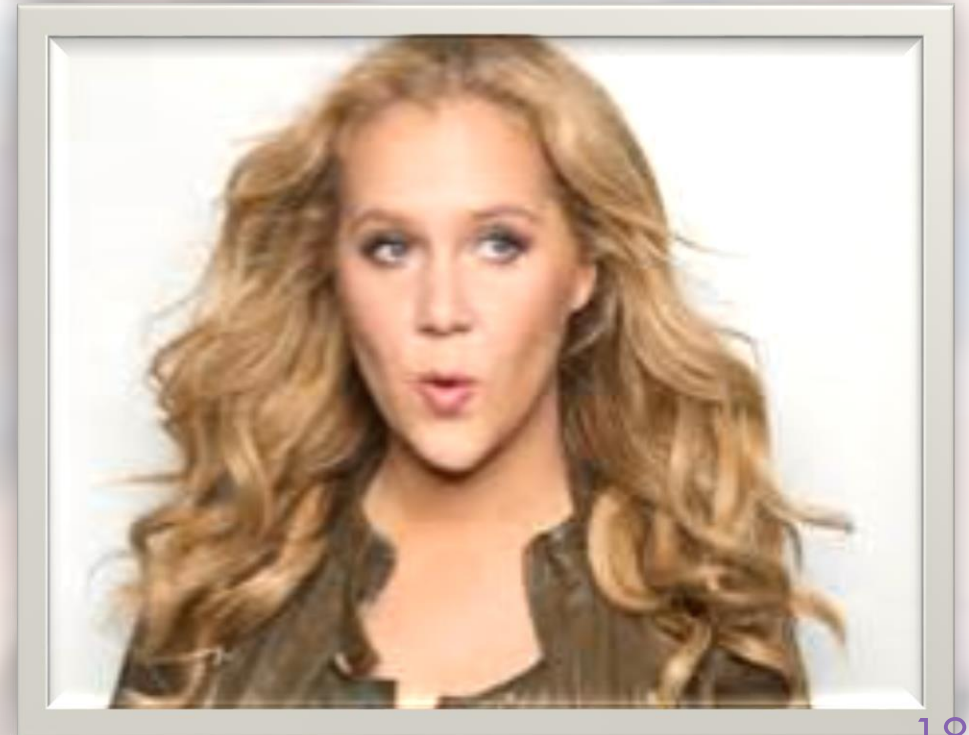
Over smaak valt te twisten

Zyan Malik

Over smaak valt te twisten

Amy Schumer

Over smaak valt te twisten

Ik ben goed!

Ryan Gosling

Over smaak valt te twisten

Beyoncé Knowles

Over smaak valt te twisten

Ik ben goed!

Bill Gates

Over smaak valt te twisten

Kim Kardashian

Schoonheid door de jaren heen

○ De 19e eeuw

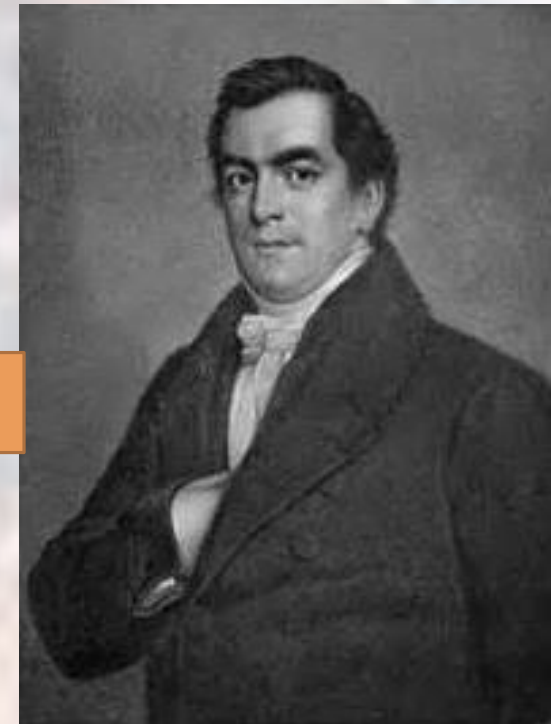

Ik ben goed!

Bleke huid, stevig
lichaam

Idem voor mannen

**Onderscheid arm en rijk werd
aantrekkelijk gevonden +
brede heupen als teken van
vruchtbaarheid**

Schoonheid door de jaren heen

- Begin 20^e eeuw

Masculiene stijl (kort haar, actief, geen taille)

Feminiene stijl (baard weg, verzorgder)

De actieve vrouw wordt aantrekkelijker. De man bindt in.

Schoonheid door de jaren heen

- De jaren 30

Sterk, stoer, stevig
lichaam

Zacht, verzorgd

**Feminisme in economische crisis: vrouwen gaan
meer en meer werken, eisen dezelfde rechten**

Schoonheid door de jaren heen

○ De jaren 50

Volle rondingen,
vrouwelijk haar

Mannelijke
kenmerken leven op

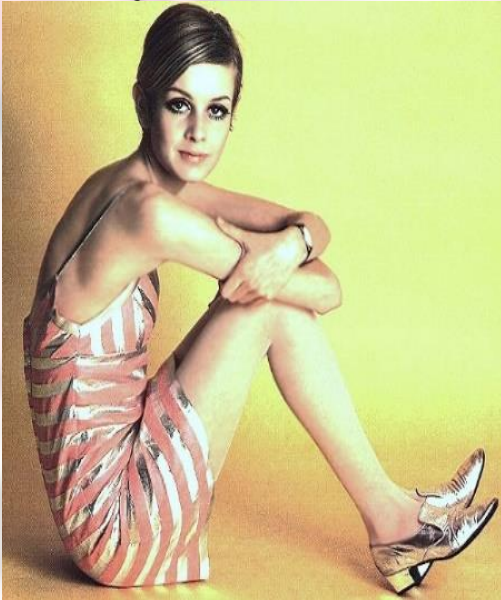

Na de oorlog: gezin en huishouden terug belangrijker + Baby Boomperiode → Vrouw is verleidelijk

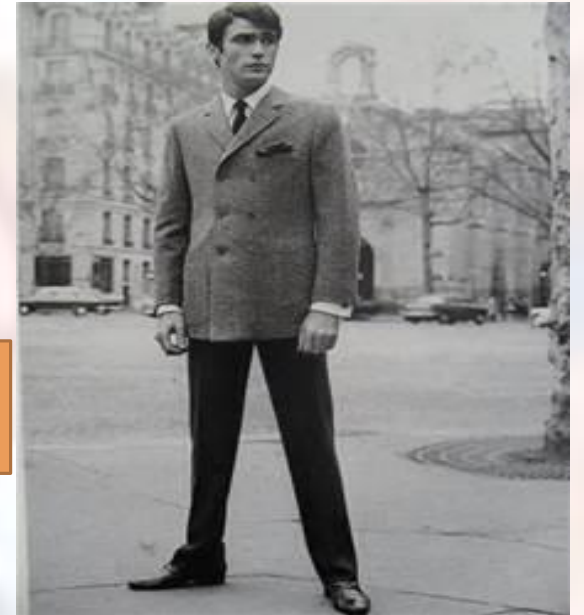
Schoonheid door de jaren heen

○ De jaren 60-70

Praktische mode,
tenger lichaam

Mannelijke
kenmerken nemen af

Anticonceptiepil, tweede stroming feminisme en invloed van 'Twiggy' op de mode-industrie

Schoonheid door de jaren heen

○ De jaren 80

Stoer, slank, gespierd,
powervrouw

Lang(er) haar, ruig

**Meer arbeidskansen voor vrouwen (carrière) +
reactie mannen**

Schoonheid door de jaren heen

- Vanaf de jaren 90 tot heden

Vrouwelijke
rondingen, slank,
lang haar...

Afgetraind, verzorgd,
zonnebankbruin...

Opkomst massamedia met babe- en hunkcultuur

Schoonheid door de jaren heen

Besluit: het schoonheidsideaal is afhankelijk van:

- Sociale factoren: genderrollen in maatschappij
- Economische factoren: waar geven we geld aan uit?
- De mode-industrie: wat wordt als mooi geacht?
- Massamedia: welke stem hebben we zelf

Het schoonheidsideaal is objectief, maar schoonheid is dat niet...

Wie niet 'mooi' kan zijn

We staren ons allemaal blind op beelden in de media. Maar hoe echt zijn deze?

Ik ben goed!

Gelukkig is er make-up!

Gelukkig is er photoshop!

WWW.SEKSONLINE.NU

Een interactieve leerkrachtenhandleiding om aan de slag te gaan met je leerlingen rond sexy media

Camelbeke Tinne

BACHELORPROEF PXL Education

INHOUD

Voorwoord	2
Vakoverschrijdende eindtermen bij deze bundel.....	3
Gemeenschappelijke stam.....	3
Context 1: lichamelijke gezondheid en veiligheid	3
Context 3: sociorelationele ontwikkeling.....	4
Hoe ga je aan de slag met dit pakket?	5
Voor welke leerlingen?	5
Ruimte	5
Over de werkvormen in deze bundel en je lerarenrol	5
Samenstellen van een les waar jij je goed bij voelt.....	5
Praktische organisatie	5
Werkvormen	6
Mogelijke inleidingen.....	6
Opdracht 1: Lichaamsbeeld in sexy media.....	7
Opdracht 2: Let's talk about sex!	7
Opdracht 3: Let's talk about sex 2.0	7
Opdracht 4: Wanneer pikant heet onder je voeten wordt	8
Eindconclusie.....	8
Bijlagen	9
Bijlage 1: PowerPoint	9
Bijlage 2: zie volgende pagina	9
Bijlage 3: kaartjes rollenspel	11

VOORWOORD

Jongeren kwamen nog nooit zo gemakkelijk in contact met informatie. Met een paar muisklikken of door even te vegen over een scherm krijgen zij tal van mogelijkheden. Dit kan gaan van even chatten met de vrienden tot het raadplegen van een voorgekauwd boekverslag. Toch kent het internet ook een heel aantal plaatsen die niet voor jonge ogen bestemd zijn. En waarom zouden zij niet kijken als het materiaal voor handen ligt? Pornografische websites controleren namelijk nooit de leeftijd van de gebruiker en ook de ouderlijke controle wordt steeds meer ondermijnd als het over erotische beelden gaat. De gemiddelde adolescent is wel zo slim om dergelijke filmpjes niet op de huiscomputer te kijken, maar gebruikt hiervoor zijn smartphone. Laten we ook zeker niet de grote hoeveelheid kinderen vergeten die zelfs ongewild in contact komen met dergelijke beelden. Hoe vaak *floepen* er geen pikante advertenties binnen als je een onschuldig spelletje probeert te spelen?

Is pornografie dan schadelijk? Het antwoord hierop is 'nee'. Pornografie creëert geen perverse monsters en dient als een middel voor vermaak. Pas wanneer dat doel wordt overgeschreden, begint het schoentje te knellen.

Zoals reeds vermeld zijn pubers erg bezig met seksualiteit en willen zij hier zoveel mogelijk over weten. Jammer genoeg beperkt het onderwijs zich nog steeds tot de technische kant van geslachtsgemeenschap en de mogelijke vormen van anticonceptie. Uiteraard is dit belangrijke kennis, maar kennis alleen is niet genoeg. Jongeren voelen dit gebrek aan dialoog aan en proberen de lege gaten zelf op te vullen. Wie biedt hen nu meer informatie dan het internet? Het is ook daar dat jongeren sneller op zoek zullen gaan naar de nodige info. Vanaf het moment dat pornografie een opvoedende en informerende rol krijgt, kunnen er problemen ontstaan in de seksuele perceptie. Voorbeelden hiervan zijn onzekerheid over het eigen presteren, onzekerheid over lichamelijke kenmerken en moeite ondervinden met het aangeven van de eigen grenzen.

Daarom dienen opvoeders en leerkrachten de handen in elkaar te slaan om ook te werken aan seksuele vaardigheden en attitudes. Met een competentiegerichte seksuele opvoeding kunnen jongeren leren wat zij willen weten en groeien in hun zelfvertrouwen en weerbaarheid.

Dit pakket biedt een mogelijkheid om competentiegericht met seksuele opvoeding aan de slag te gaan als **aanvulling** op de huidige voorlichting binnen het vak natuurwetenschappen. Zo kunnen jongeren genieten van zowel hun eigen seksualiteit alsook van erotische prikkelingen via beeldmateriaal.

Ik wens u veel lees- en leesplezier.

Camelbeke Tinne

Derdejaarsstudent lerarenopleiding secundair onderwijs aan hogeschool PXL

Academiejaar 2015-2016

VAKOVERSCHRIJDENDE EINDTERMEN BIJ DEZE BUNDEL

GEMEENSCHAPPELIJKE STAM

(communicatief vermogen) 1. De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

(empathie) 5. De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

(mediawijsheid) 14. De leerlingen gaan alert om met media.

15. De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

(open en constructieve houding) 16. De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

(respect) 18. De leerlingen gedragen zich respectvol.

(samenwerken) 19. De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.

(verantwoordelijkheid) 20. De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

(zelfbeeld) 21. De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

22. De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

(zelfredzaamheid) 23. De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen;

24. De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

(zorgzaamheid) 26. De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

27. De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

CONTEXT 1: LICHAAMELIJKE GEZONDHEID EN VEILIGHEID

9. De leerlingen nemen voorzorgsmaatregelen tegen risicovol lichamelijk contact.

15. De leerlingen beseffen dat maatschappelijke fenomenen een impact hebben op veiligheid en gezondheid.

Context 2: mentale gezondheid

3. De leerlingen erkennen probleemsituaties en vragen, accepteren en bieden hulp.

4. De leerlingen aanvaarden en verwerken hun seksuele ontwikkeling en veranderingen in de puberteit.

5. De leerlingen kunnen zich uiten over en gaan respectvol om met vriendschap, verliefdheid, seksuele identiteit en geaardheid, seksuele gevoelens en gedrag.

6. De leerlingen stellen zich weerbaar op.

CONTEXT 3: SOCIORELATIONELE ONTWIKKELING

1. De leerlingen kunnen een relatie opbouwen, onderhouden en beëindigen.
2. De leerlingen erkennen het bestaan van gezagsverhoudingen en het belang van gelijkwaardigheid, afspraken en regels in relaties.
3. De leerlingen accepteren verschillen en hechten belang aan respect en zorgzaamheid binnen een relatie.
4. De leerlingen kunnen ongelijk toegeven en zich verontschuldigen.
5. De leerlingen handelen discreet in situaties die dat vereisen.
6. De leerlingen doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik.
7. De leerlingen bespreken opvattingen over medische, psychische en sociale aspecten van samenlevingsvormen, veilig vrijen, gezinsplanning, zwangerschap en zwangerschapsafbreking.
8. De leerlingen uiten onbevangen en constructief hun wensen en gevoelens binnen relaties en stellen en aanvaarden hierin grenzen.

HOE GA JE AAN DE SLAG MET DIT PAKKET?

VOOR WELKE LEERLINGEN?

Dit pakket is ontworpen voor de leerlingen van de tweede en derde graad van het secundair onderwijs en kan gebruikt worden in alle studierichtingen.

RUIMTE

- Zorg voor een lokaal met voldoende ruimte.
- De aanwezigheid van een beamer is zeker aan te raden.

OVER DE WERKVORMEN IN DEZE BUNDEL EN JE LERARENROL

De werkvormen zijn telkens opgebouwd aan de hand van drie pijlers, namelijk openheid, interactie en activiteit.

- Openheid, want leerlingen hebben recht op hun eigen mening. Een veroordelende houding van de leerkracht en/of de medeleerlingen kan ervoor zorgen dat de doelen niet bereikt worden. De dialoog is dus een betere oplossing.
- Interactie: leerlingen kunnen ook veel van elkaar leren. Door samen op onderzoek te gaan en met elkaar te praten, wordt de motivatie ook vergroot.
- Activiteit: leerlingen leren beter door zelf de handen uit de mouwen te steken en nieuwe kennis, vaardigheden en attitudes te ontdekken.

Om deze pijlers in praktijk te brengen is het wel belangrijk dat de leerkracht een coachende rol aanneemt en vooral de leerlingen informeert, stuurt en de orde bewaakt.

SAMENSTELLEN VAN EEN LES WAAR JIJ JE GOED BIJ VOELT

Het is voor iedere leerkracht niet even vanzelfsprekend om over seksualiteit in dialoog te treden met zijn of haar leerlingen. Sommigen durven net heel diep te gaan, anderen blijven liever bij de basis, nog anderen laten leerlingen graag zo actief mogelijk werken en nog anderen geven liever frontaal voorlichting.

[Www.seksonline.NU](http://www.seksonline.NU) speelt hier zo goed mogelijk op in door de leerkracht volledige vrijheid te gunnen.

PRAKTISCHE ORGANISATIE

In de bundel worden een aantal werkvormen voorgesteld met een beschrijving van het nodige materiaal en een geschatte tijdsduur. Je kan dus gewoon selecteren en zo je eigen les samenstellen. Zo zijn er bijvoorbeeld ook twee inleidingen voorzien die je afzonderlijk kan geven, maar ook kan combineren! Wil je een uurtje rond seksualiteit werken of een volledige lessenreeks? Wil je zelf de werkvormen kiezen of laat je de leerlingen bepalen waarrond ze graag werken? Deze bundel maakt dit allemaal mogelijk. Je bepaalt dus zelf de accenten die je wilt leggen en welke materialen je graag gebruikt.

In de bijlagen vind je ook telkens kant-en-klaar materiaal. Je kan dit dus gewoon gebruiken, maar er is steeds ruimte voorzien voor eigen interpretatie en aanvullende materialen die je zelf aanreikt.

Instap 1: sex sells

- Tijd: minstens 15 minuten
- Materiaal: reclameboodschappen (digitaal of op papier)/PowerPoint (bijlage 1)
- Werkvorm: klassikaal of in groepjes
- Uitleg: de leerkracht toont een aantal reclameboodschappen. Belangrijk hierbij is dat de reclame over dezelfde soort producten gaat, zoals kleding. Een tweede belangrijk punt is dat een reclameboodschap seksuele inhoud bevat en de andere niet. De jongeren bespreken van welk merk zij het product zouden kopen. Deze vragen kunnen als leidraad dienen.
  - Waarom koop je dit product?
  - Wat heeft je keuze beïnvloed?
  - Welke verschillen merk je op tussen de twee reclames?
  - Wat valt je op als je reclame over het algemeen bekijkt?

De conclusie die uit deze werkvorm dient te komen, luidt dan ook dat seksualiteit een belangrijke rol in reclame speelt. Het beïnvloedt de consument door deze te prikkelen.

Instap 2: filmpje 'Benni Benassi' - Satisfaction

- Tijd: minstens 15 minuten
- Materiaal: filmpje, internetverbinding, beamer en geluid/PowerPoint (bijlage 1)
- Werkvorm: klassikaal
- Uitleg: de leraar toont (een fragment uit) het filmpje aan de leerlingen en bespreekt dit daarna. Deze richtvragen kunnen helpen om het gesprek op gang te brengen:
  - Waarom was deze clip zo een succes?
  - Welke rol hebben de vrouwen in dit filmpje?
  - Waarom worden de vrouwen zo afgebeeld?
  - Worden mannen gelijkwaardig afgebeeld in de media?

In veel mediavormen wordt de vrouw afgebeeld als een lustobject voor de man. Dit dient voornamelijk om producten te verkopen/de populariteit te vergroten. Uiteraard is dit in de praktijk niet het geval! Een vrouw is net zoveel waard als een man!

- Welke mening hebben leerlingen hierover?

De bedoeling van deze werkvorm is om de dialoog over sexy media te openen. De leerlingen zijn nu geprikkeld en kunnen gemakkelijker de overstap maken naar persoonlijke ervaringen.

OPDRACHT 1: LICHAAMSBEELD IN SEXY MEDIA

- Tijd: circa 20 minuten
- Materiaal: per groepje een voorbereid A3-blad volgens het voorbeeld (bijlage 2)
- Werkvorm: placematdiscussie
- Uitleg: de leerlingen krijgen de opdracht om in groepjes van vier hun persoonlijke mening en/of voorbeelden over het onderwerp op de flap te noteren. Op iedere flap staat een andere vraag. De leerlingen werken in stilte. Na het signaal van de leerkracht wordt de placemat gedraaid. Op die manier vullen alle leerlingen een antwoord in bij iedere vraag. Als alle leerlingen de vragen in het groepje hebben beantwoord, gaan de leerlingen met elkaar in discussie over de gegeven antwoorden. In het midden noteren ze dan een belangrijke conclusie. Achteraf worden de conclusies in de klas besproken. De leerkracht neemt dan de rol in van coach en pikt in op de antwoorden van de leerlingen. Dit kan ook door bijvragen te stellen.
- Tip: probeer zeker in het achterhoofd te houden dat een aantal inzichten interessant zijn om aan te halen. Jongens ervaren weinig tot geen onzekerheid door sexy media, maar een heikel punt is wel de penislengte. Probeer dit dus zeker te kaderen door te verwijzen naar het onderzoek met betrekking tot de gemiddelde lengte van de Vlaamse volwassen (!) man (cfr. gemiddeld 14 centimeter). Leg ook de nadruk dat lengte alleen niet belangrijk is, maar ook dikte een rol speelt en een gezonde penis uiteindelijk het belangrijkste is. Dit laatste inzicht geldt ook zeker voor borsten en plastisch chirurgie in het algemeen. Ieder lichaam is mooi en het belangrijkste is natuurlijk dat je zelf bepaalt wat je mooi vindt en dat je je eigen lichaam accepteert.

OPDRACHT 2: LET'S TALK ABOUT SEX!

- Tijd: circa 20 minuten
- Materiaal: PowerPoint (zie bijlage 1) + beamer en een projectiescherm
- Werkvorm: klassikaal stellingenspel
- Uitleg: de leerkracht projecteert een stelling. De leerlingen nemen een positie in. Dit kan op verschillende manieren, zoals werken met een kleurencode of de leerlingen door de klas te laten bewegen. (Bijvoorbeeld: links is tegen en rechts is voor.) Na iedere stelling krijgen de leerlingen bedenktijd. De leraar pikt hierna lukraak een leerling uit om zijn of haar mening te beargumenteren. Ook andere leerlingen mogen hierop inspelen.
- Tip: respecteer de mening van alle leerlingen en bewaak ook telkens deze basisattitude van je leerlingen doorheen het gesprek.

OPDRACHT 3: LET'S TALK ABOUT SEX 2.0

- Tijd: minimaal 15 minuten
- Materiaal: kaartjes met situatieschetsen (zie bijlage 3)
- Werkvorm: rollenspel
- Uitleg: de leerkracht duidt twee leerlingen aan. Iedere leerling krijgt een kaartje met een situatieschets. De leerlingen voeren dit rollenspel uit. Achteraf kan je als leerkracht met de rest van de klas bespreken wat zij ervan vonden. Wat was goed? Wat kon beter? Probeer ook telkens met de klas de situatie te analyseren. Wat zou jij doen in zo'n situatie?
- Tip: deze werkvorm vereist een stevig klasmanagement! Er mag zeker gelachen worden, maar bewaak je eigen grenzen. Op voorhand goede afspraken maken is erg belangrijk. Maak vooraf duidelijk dat de rest van de klas goed oplet tijdens het rollenspel en dat je spelers hun rol serieus spelen.

OPDRACHT 4: WANNEER PIKANT HEET ONDER JE VOETEN WORDT

- Tijd: 15 minuten
- Materiaal: beamer, PowerPoint
- Werkvorm: spelvorm en onderwijsleergesprek
- Uitleg: je start met het spel 'I never ever...' Je laat de leerlingen rechtstaan achter hun stoel. Je start met een uitspraak. Deze begint altijd met 'Ik heb nog nooit...' Wanneer een leerling wél ooit deed wat je zei, gaat deze zitten. Na iedere stelling laat je de leerlingen terug rechtstaan. Het fijne aan dit spel is dat je ook vragen kunt stellen de leerlingen zelf bijkomende informatie kunnen geven.
  - Ik ben nog nooit op sociale media geweest;
  - Ik heb nog nooit iemand van school toegevoegd op sociale media;
  - Ik heb nog nooit met iemand die ik ken op sociale media gepraat;
  - Ik heb nog nooit met een onbekende op sociale media gepraat;
  - Ik heb nog nooit een selfie gemaakt;
  - Ik heb nog nooit een selfie van mezelf naar een bekende gestuurd;
  - Ik heb nog nooit een selfie van mezelf naar een onbekende gestuurd;
  - Ik heb nog nooit een sexy selfie van mezelf naar een bekende gestuurd;
  - Ik heb nog nooit een sexy selfie van mezelf naar een onbekende gestuurd;
  - Ik heb nog nooit een naaktfoto of -filmpje van mezelf naar een bekende gestuurd;
  - Ik heb nog nooit een naaktfoto of -filmpje van mezelf naar een onbekende gestuurd;
  - Ik heb nog nooit een naaktfoto of -filmpje van iemand anders naar een bekende gestuurd;
  - Ik heb nog nooit een naaktfoto of -filmpje van iemand anders naar een onbekende gestuurd.

Achteraf kan je eventueel gebruik maken van het theoretisch kader. Dit houdt in dat het gevaarlijk is om sexy materialen van jezelf te versturen (denk aan de foto's die waren uitgelekt van de celebs!) én dat het illegaal is wanneer het een minderjarige betreft. Zowel de maker als de verspreider zijn beiden strafbaar. Hiervoor kan je gebruik maken van de PowerPoint die bij dit materiaal hoort. Het is een aanrader om ook de preventief de meldpunten aan je leerlingen door te geven indien het henzelf ooit overkomt. Deze werden ook in de PowerPoint opgenomen.

- Tip: deze werkvorm is zeker niet in alle klassen haalbaar. Schat je klas op voorhand in. Je kan eventueel ook enkel het theoretisch kader aanbieden.

EINDCONCLUSIE

- Tijd: 5 minuten
- Materiaal: PowerPoint
- Werkvorm: afrondend klasgesprek
- Uitleg: op het einde van de les of lessenreeks kan je aan je leerlingen vragen wat zij hebben onthouden. Wat vonden ze leuk? Wat vonden ze minder leuk? Wat hebben ze geleerd en wat wisten ze al? Het is ook altijd handig om concreet te vragen welk beeld de leerlingen nu hebben van 'sexy' media. Probeer deze media ook niet te veroordelen. Het is oké om te genieten van bepaalde beeldmaterialen, zolang dit in het juiste perspectief wordt geplaatst.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: POWERPOINT

Download de PowerPoint door gebruik te maken van de onderstaande QR-code.

BIJLAGE 2: ZIE VOLGENDE PAGINA

Maakt plastische chirurgie je lichaam altijd mooier?

Vul aan: de ideale penis is ...

Vul aan: de ideale borsten zijn...

Op welke plaatsen op het lichaam is lichaamsbehaving acceptabel? Vermeld ook telkens of je het over een man of vrouw hebt!

BIJLAGE 3: KAARTJES ROLLENSPEL

Voorbehoedsmiddelen

Situatie 1: jongen Je staat op het punt om seks te hebben met je vriend(in). Je wilt absoluut geen condoom gebruiken! Je vindt namelijk dat je hierdoor minder voelt.	Situatie 1: meisje of jongen Je staat op het punt om seks te hebben met je vriend. Jullie zijn beiden nog niet getest op SOA's en hierdoor wil je absoluut wel een condoom gebruiken. Je seksuele gezondheid is heilig voor je. Je informeert dan ook meteen of je vriend wel aan een condoom heeft gedacht...

Schaamhaar

Situatie 2: jongen Je staat op het punt om seks te hebben met je vriendin. Jullie zijn beiden uitgekleeed en je merkt op dat je vriendin een flinke bos schaamhaar heeft. Dit vind je erg vies! Je staat erop dat ze zich eerst gaat scheren. De vrouwen in porno hebben toch ook geen oerwoud staan?	Situatie 2: meisje Je staat op het punt om seks te hebben met je vriend. Jullie zijn beiden uitgekleeed. Je kijkt er erg naar uit. Je bent namelijk tevreden met je lichaam en zou er niets aan willen veranderen.

Verlangens uitspreken

Situatie 3: meisje of jongen Je staat op het punt om seks te hebben met je vriend(in). Je bent erg verliefd op hem/haar en hebt maanden uitgekeken naar dit moment... Je bent een romanticus en je wilt dolgraag langzaam en heel teder met je vriend(in) te vrijen.	Situatie 3: meisje of jongen Je staat op het punt om seks te hebben met je vriend(in). Je houdt van ruige, wilde seks. Speeltjes, zweepjes en handboeien zijn je niet vreemd. Je uit dit ook meteen naar je partner.

Onzekerheid over het eigen lichaam

Situatie 4: meisje of jongen Je bent samen met je vriendin. Je bent dolverliefd op haar en vindt haar de mooiste persoon op de wereld. Je zou graag eens met haar naar bed gaan om je liefde extra te tonen. Je vraagt haar voorzichtig of zij hiervoor openstaat....	Situatie 4: meisje of jongen Je bent samen met je vriend(in). Je bent dolverliefd en zou graag een stapje verder gaan in jullie relatie, namelijk samen de lakens delen. Toch durf je dit niet zo goed. Je bent bang dat hij/zij af zal knappen op het grote litteken op je buik. Je bent namelijk als kind erg verbrand geweest en verstopt dit lichaamsdeel liefst altijd.

www.seksonline.NU

Een interactief pakket om met je leerlingen aan de slag te gaan rond sexy media

Inhoud

- [Sex sells](#)
- [Benni Benassi – Satisfaction](#)
- [Let's talk about sex](#)
- [Theorie: de drie lagen](#)
- [De gevaren van sexting](#)
- [Wat moet je doen?](#)
- [Achteraf](#)

Seks sells

- Kijk goed naar beide reclameboodschappen. Welke verschillen merk je op? Naar welk product gaat jouw voorkeur uit?

www.seksonline.NU

Benni Benassi - Satisfaction

- Kijk naar de muziekvideo. Waarom werd deze clip zo'n succes?

Let's talk about sex (stellingenspel)

Ik praat regelmatig met mijn vrienden of vriendinnen over seks.

Let's talk about sex (stellingenspel)

Het is oké voor jongens om met meerdere personen naar bed te gaan. Voor meisjes niet.

Let's talk about sex (stellingenspel)

Het is de taak van het meisje om de jongen in bed te plezieren.

Let's talk about sex (stellingenspel)

Soms doe je wel iets in bed wat je liever niet hebt om je partner toch zijn/haar pleziertje te gunnen.

Let's talk about sex (stellingenspel)

Ik krijg de meeste informatie
over seksualiteit via het internet.

Let's talk about sex (stellingenspel)

Condooms zijn niets voor mij! Ze verminderen het plezier in bed.

Let's talk about sex (stellingenspel)

Ik wacht met seks tot na mijn
huwelijk.

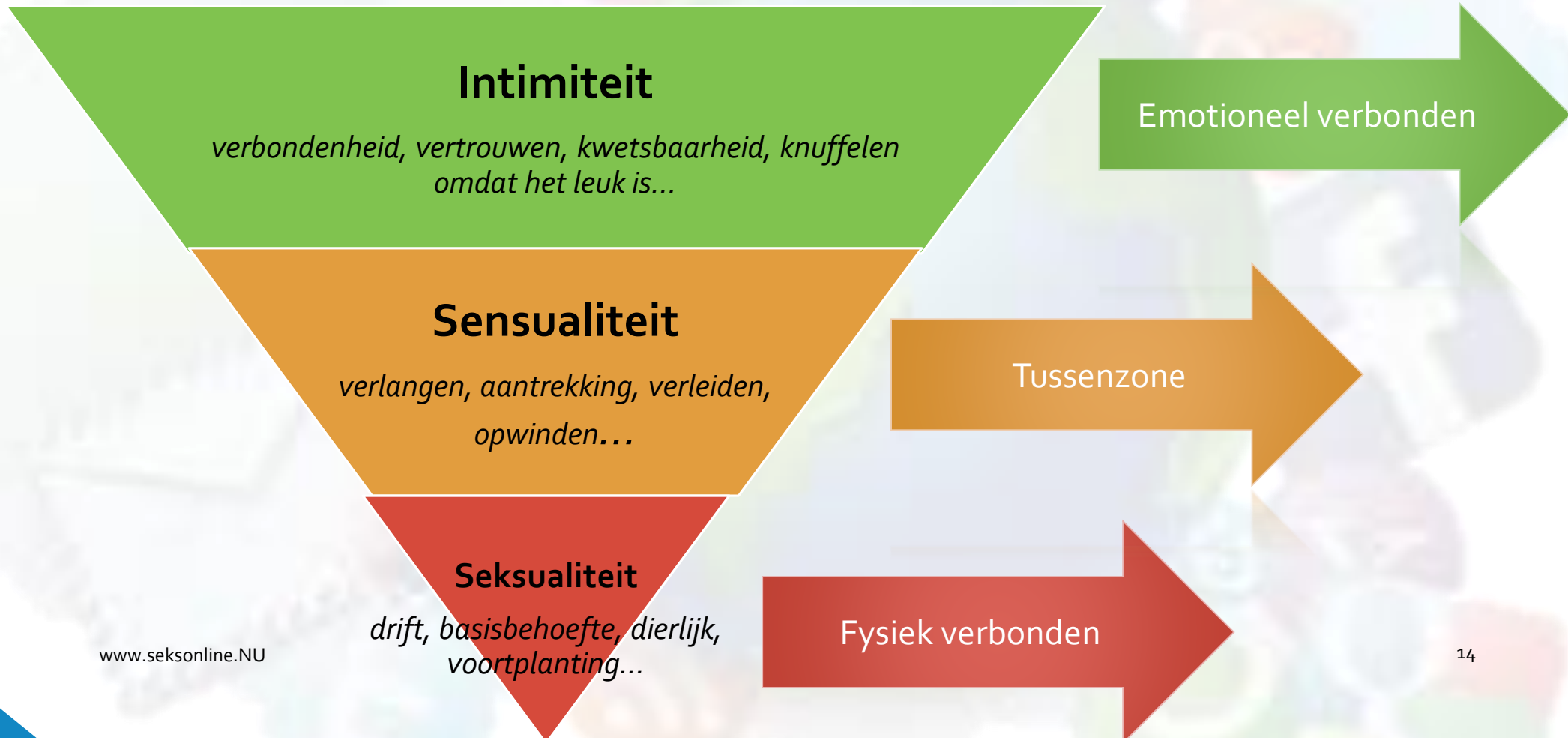
Let's talk about sex (stellingenspel)

Ik ga alleen naar bed met iemand
als ik verliefd ben op deze
persoon.

Let's talk about sex (stellingenspel)

Seks is meer dan alleen
geslachtsgemeenschap.

De drie lagen van **seksuele** relaties onderscheiden door de mate van verbondenheid

Pas op!

Hacker hackt naaktfoto's van celebrity's via iCloud

Wat is het verhaal van Amanda Todd?

Tiener (16) pleegt zelfmoord na uitlekken naaktfoto's

- Onderschat de gevaren van sexting niet!

R.I.P. (1996-2012)

Wat doe je als je slachtoffer wordt?

- Praat!!! Blijf niet alleen met je probleem zitten
- Licht een volwassene in die je vertrouwt (ouder, grootouder, leraar...)
- Dien klacht in bij de lokale politie
  - Het verspreiden van expliciet erotisch materiaal met een minderjarige = verspreiden van kinderpornografie (dus strafbaar!!)

www.seksionline.NU

Wat doe je als je slachtoffer wordt?

- Nood aan extra steun of info?
  - **JAC**: via internet vind je het nummer van het JAC in je buurt of je kan chatten met een hulpverlener vanuit je huis. Binnenspringen kan ook! Raadpleeg de website van jouw JAC voor meer informatie!
  - **Awel**: iedere dag via het nummer 102 van 16u00 – 22u00
  - **Tele-onthaal**: iedere dag op ieder uur via het nummer 106

Wat doe je als je vriend(in) slachtoffer wordt?

- Bied een luisterend oor
- Stel voor om samen naar een volwassene te gaan
- Blijf bereikbaar
- Praat er ook zelf over met iemand die je vertrouwt

Achteraf

- Wat heb je bijgeleerd?
- Wat vond je leuk? Wat vond je minder leuk?
- Kijk je na de les anders aan tegen sexy media? Waarom wel/niet?
- ...

"Er is niets mis met sexy media. Je kan en mag dit net erg leuk vinden! Besef gewoon dat de media niet gelijk is aan de waarheid. Het is aan JOU om zelf te bepalen wat je wilt. Het is JOUW seksleven, JOUW lichaam."